

S FÜGGETLEN SZEMLE

IRODALOM KRITIKA TÁRSADALOM

SZERKESZTŐSÉGI
FOGADÓ ÓRÁK:
MINDEN SZOMBATON
5-6 ÓRA KÖZÖTT

SZERKESZTI

DÉNES BÉLA

SZERKESZTŐSÉG
ÉS KIADÓHIVATAL:
V., BALATON U. 2
III. EM. TELEFON: 10-3-80

TARTALOM:

ERICH EBERMAYER: Odilienberg. (Regény részlet).
NAGY LAJOS: Panacea magna.
GESZTI ERZSI: Délidő a festékesboltban.
THOMAS MARK: Egy új Ady revízió.
HORNÉR MIKLÓS: A monopólikapitalizmus szálláscsinálói.
MAJOR RÓBERT: Munkaalkalom és közmunka.
A FÜGGETLEN SZEMLE ÉS AZ ÚJ HANG.
KARCZAG IMRE: Tíz évvel az iskola után.
HERCZEG ISTVÁN: A fiatalság lelke.
VASS LÁSZLÓ: Sziget a zürzavarban.
DISPUTA A DISPUTARÓL: I. Bánati Oszkár; II. Bálint György.
Versek: SZENES ERZSI, HABÁN M., FORGÁCS A., SZABADOS A.
Szemle: VAJDA H., SIMÁNDY P., GESZTI ERZSI, ARION, DÉNES B.
Színház: DÉNES BÉLA. — Zene: JUSTUS GYÖRGY, FIGARO.

Egy új Ady-revízió

Irta:
Thomas Mark

I.

A modern magyar szellemiségben volt egy feltétlen hódolat az előtt, amit Ady csinált. Ez a hódolat már nem kizárólagos. Már van nek, akik Adyval és Adyval együtt a korrall szemben is, — több mint bizalmatlanok. Eddig nem mertek megszólalni. Azt hitték, ha szembeállnak Adyval, igazat kell adniok Ady ellenfeleinek. Ezt azonban még kevésbé akarták. Adyt nem fogadják el, de azoktól, akik eddig Adyval szembeszálltak, még jobban iróznak. Mert, akik eddig Ady ellen szavukat fölemelték, vagy politikából, vagy irigységből tették: ezért mindaz, amit mondtak, rossz-hiszeműségbe vészett. Hatástalanán, sőt Ady előnyére vált. Ressentiment-al a támadó mindig önmagát semmisíti meg: a Budapesti Hírlap — Budapesti Szemle politikai hadjárata éppen úgy bizonyítja ezt, mint a 20-as években elhangzott két támadás. Ady győzelmesen került ki, nem, mert tényleg győzött, hanem mert ellenfelei nem harcoltak, csak áskálódtak.

Még nem volt senki, aki tudatos hordozója egy magasabb, újabb élet lehetőségének és mélyebben támadjon: az új élet tisztaságának eleven támadóerejével, — aki nem „irány”, politikum, presztizs, világszemlélet védelmére kel, hanem valami mást vesz célba, azt, ami mindezekben túl van.

Aki egy új, tiszta életmélység tudatában Ady örökségét nézi, az első pillanában visszahököl: ez az Ady szellemisége nyomán támadó első megrezzenés. Ady politikai, társadalmi, szerelmi és vallásos témáiban van egy félreérthetetlen gesztus. A közfelfogás azt tartja, hogy ez a gesztus bátorság. Mert nem lehet, csak bátorság az, ami elrejtett, eltitkolt, takart dolgokat az „emberek” határozott tilalma ellenére megmutat, feltár, meglát. Ekörül a bátorság körül azonban valami nincsen rendjén. Mintha itt többről volna szó, de egyszersemind kevesebbről, vagyis: másról. Ady bátorlalan volt. Ennek a bátorlanságnak nyílt bevallását csaknem minden lényesebb versében megtaláljuk. Ilyen hangok, mint: „Tele vagyok félelemmel, gyöngöseséggel, szerelemmel, gyáva vagyok”... „Tudok hinni, várnai, csalni, egyet nem tudok: akarni”... százával tudolnak elől. Telve volt furcsa belső zavarral, veleszületett állhatatlansággal, beteges félszességgel, megzavarhatatlansággal, bizonytalansággal, amely mindig visszatartotta attól, hogy „egyenesen” menjen, egyenesen kívánjon, egyenesen beszéljen. De Ady-nak vannak vakmerőségei:

feltárásai meglátásai, vannak bátorságai, egyenességei. Csak egyenessége nem az egészséges elfogulatlansága, hanem az elnyomott gatlásokon felépült és gatlásokat elrejtő vad és eszelős egyenessége; nem az, amelyik üdit, hanem, amelyik sért, nem az, amelyik megragad, hanem, amelyik elriaszt. — Az emberben van részvét, de, ha ez a részvét túlnő önmagán, elviselhetetlen lesz és az ember kénytelen elensúlyozni valamivel, talán éppen ellentétével; ez az a részvét, amely a tömeggyilkosokban dolgozik, ez a túlrészvét a Marat-k, csekavezérek, inkvizitorok megingathatatlan jeges kegyetlensége, amely a túlaradó részvétekből szívja erejét. A részvét ezeknél csak ürügy a kegyetlenségre és viszont. — Az emberben van összeférhetetlen gyűlölet: amikor ez a gyűlölet átlép azon a határon, amelyeken belül még elviselhető, rettenetesen kínzó vágyakozássá lesz, amely csak feltétlen, megsemmisítő odaadásban tud megnyilvánulni. Ady bátorlalan, szégyenlős, együgyűen ijedt, kamaszosan félénk férfi volt, akiben ez az idegenítő, zavart emberfélelem mániákus méreteket öltött, — ezért abba, amit „feltárt” — mindjárt behelentergett; azzal, amit „meglátott” — kérkedett; azzal, amit „megmutatott” — fajtalanokodott. Ady minden szavában van valami emelítő iz: ez a természetellenesen szemérmes emberek pervertált meztelenség-dühe, ez a rejtőzködőknek megbomlott mutogatás örülete. Erre ezer a példa. Egész ciklusok, versek, szakaszok, mint:

„Meztelen előnk esilogva az éjben
Egyen, nagyon, új és új ájulással
Egyen, nagyon, örökre összetapad”.

„Szájon, mellen, karban, kézben,
Csókban, tapadva, átkozón
Elfogyni az ölelésben.”

Ady szavainak közvetlen érzéki hatása van, ez költészetének megejtő animális ereje, — szavai érintenek, fizikailag beleavatkoznak az ember életébe. Ez a lírájában levő „kéj”; nem elégszik meg azzal, hogy csillogjon, melegítsen, áthasson: — hozzányúl az emberhez, mint egy indiszkrét tapintás, megfogdossa, csiklandozza, piszkálja. Felkavarja az ember életét, kérdegetlenül, a szemérmetlenek megrendítően magától értetődő arcátlanságával s ez ellen nem lehet védekezni. Nem ismeri az ember veleszületett és eredendő respektusát a másik ember előtt, nincs tisztában az érzéki

érintés rejtelmes jelentőségével, amely főhajtás az ember autonóm istensége előtt. Így csak az olyan ember érint, ki mérhetetlenül szenvedett, mert nem tudott tisztán érinteni, aztán megvadult és bosszúból már bemoeskolja azt, amit megfog. Ady szenvedett, mert félénk volt, irtózó, rettegő, beteg, de félénksége, irtózata, rettegése és betegsége átcsapott a másik végletbe s mint ahogy lenni szokott: ha az előbb kényszerűzű apáca volt, most egyszerre buja szája lett.

Azért Ady jó, sőt kitűnő verseket írt, mondja erre az esztétikus, mert még itt bujkál valahol ez az emberfajta, bujkál saját anakronizmusra elől, mint a tolvaj, akinek már nincs mit lopnia. Az ember ma megszűnt hinni „külön” jó versekben, mert megtanulta az egységet és megtanulta „a tudományt a művészetből, a művészetet az életből nézni”. Nincs semmi, amit el lehetne vonatkoztatni az élettől, hogyan lehessen elvonatkoztatni azt, ami a legmélyebb élet: a költészet? Modern nyelvre fordítva azt, amit az esztétikus mond: Ady költészetének van varázsa. Igen: Ady költészetének van varázsa, ez a benne lévő állandó betegség-kábulat. („Napjaim, koldus, télbehulló, csöndes, elszánt betegek. — S én mégis csak roncs vagyok. — Tüzes, sajjó seb vagyok, égek. — Ahol mások élnek, szeretnek, én eljöttem ide betegnek.”) Igen: mély, átható varázsa van, nyirkosan tapadó érintésének megvan a varázsa, sehol se jobban, mint erotikájában, de átszó minden baráti mozdulatot, minden politikai szándékot, — Ady szemérmetlenül vallásos és szemérmetlen még önmagával szemben is. Ez a szemlélyről le nem választható, bődítő, átható varázs, amely rátapad az emberre, mint a sár, mint a pálinka, ez Ady költészetének édesen mérges rothadása, amely halálós büvöletben tartja azt, aki közelébe lép. Egyelőre azt lehet mondani, hogy Ady költő: veszélyesen nagy költő: a ganaj, az alkohol és a sperma költője, a fanyar buja női izzadságszagok lírikusa az étvágyrontó baráti ömlengéseké, a külvárosi-szenny-nyomor-szocializmus-apostolságé, a sötét és rossz szagú vidéki élet és az epidemicsziklandozó párisi talmi civilizációé. „Moesok a sztvünk és agyunk. — Megbánni mindent. Törve, gyónva borulni rá egy koporsóra. — Szeretem azt, aki csaldóld, aki rokkant, aki megállott. — Csók az ájulásig. — Akit én megcsókolok, elszáppad, nem merem megcsókolni az anyámát. — Csupa rom és romlás a lelünk. — Én, beteg ember, csupán csak várok. — Hajh, megmaradni nagy betegnek, sárba rugandó idegennek.” Ady mély költő. Igen: a csatornák mélységével mély. Ady reális költő: a füledt ágynemű realitásával reális. Ady pátosza a rothadás pátosza, mint ahogy nála a szerelem kéjdüi, az életforma életstílus, az élet öncsa nála az ájultság, a felszabadítás, beszennyezés, belső muzsikája: a sikoly, a vinyogás, a nyafogás és hörgés és egyedüli öröme: beleturkálni önmaga seibe és felkavarni saját feloszló életét: „Jönnék élemben bünös multamnak évei. — Sok életserleget kihabzsol, de tudod, hogy szomjón szenvedtet. — Oh ágyam, koporsóm. — Most itt állok akaratlan dermedtet ezer hazúg, játékos mátkaságnak... s az évek nem jöttek csak órák. — Megfagyának, kik engem szeretnek. — S jön rámszűdülten magtalan álmok bús zaja. — Magamat utálva mást is gyilkolok.” — ezeknek a képeknek olyan bomlasztó képességük van, hogy még az indifferens szavakat is átértelmezik.

Az, amiről ettől a pillanattól kezdve szó van nem az, hogy Ady jó verseket írt, vagy sem, hogy költő volt, vagy sem, mert ha meg volna engedve bármilyen részleges ítélkezés, bizonyára ott végződne, hogy az ember jó tulajdonságai a mennyországba, rossz tulaj-

donságai a pokolba kerülnek. Milyen kellemes megoldás volna! Mennyi mindent enyhítenél! És volnának, akik észre sem vennék, hogy két helyen vannak.

Amíg egy lényegesebb rétegbe érve majd kiderül, micsoda *Ady* költészetének, verseinek „jó”-sága és „nagy”-sága, addig igenis elmondható az hogy *Ady* túljó verseket írt ahhoz, hogy elbódítsa még azt is, aki nem akar elbódulni, megbabonázza még azt is, aki nem akar babonás lidérenyomásban élni. — hogynababonázná meg azt, aki bizalommal szívja fel hangját, aki mítesejtő áhítattal merül bele? Még azt is lenyűgözi, aki ellenszegül, hogynenyűgöznék le azt, aki nem is sejtji, hogy itt micsoda sötét és álnok mélységek tátonganak! Egyelőre maradjon a tétel így: *Ady* túlnagy költő, túlvészedelemesen kártékony betegségek költője, túlságosan geníeje az önmagával tehetetlen, kinlódásában gyönyörködő marcanbolásnak, a fakélyeknek, fertőző életrombolásnak és mocsaras levegőnek. *Ady*nak babonás képessége van, hogy költsézetet ürügye alatt, jó vers ürügye alatt, megrontsa azt, aki költsézetet és jó verset keres.

De, ha az ember már megérintette az *Ady*-költészet legmélyebb pontját, van-e joga feltételezni, hogy van szempont, amelyik „jó”-nak mondja azt, ami „rossz”, — „helyesnek”, ami „helytelen”, vagyis költsézet egyáltalán, amit *Ady* csinált és még hozzá „nagy” költészet! Látha *Ady* formája nem más, mint egy fafajta a szuverén formátlanságnak! Hátha itt a felozlottságnak e stádiumában már nem érvényes semmi, ami a költsézetre érvényes és a belső felbomlás jelentkezik a felbomlott ritmusban, felbomlott nyelvben, felbomlott elgondolásban és felbomlott felépítésben is? *Ady* „jó” verse, az adysan „jó” vers az, amelyik a felozlódó élet erőtlenségével erőtlen, ami *Ady* versében megfog és hatékony, az független költsézettől, versjóságtól és valami egészen más hatás, nem költsézetbe való és a költsézetből meg sem íthető. Ez az az animális hatás, a lenyűgöző állati közelség hatása, a dezolált élet képeinek megbűvölő látványai. Igenis: *Ady* nem írt jó verseket, *Ady* nem volt nagy költő, *Ady* eszabitó volt, kerítő, patkánybűvölője az ájultságnak, önmagával tehetetlen kábulatnak, kéjittátságának s mindannak, mi ezek nyomán fellép. Hogy bűvölete írásban történt? — még nem kell, hogy költsézet legyen: az, amit *Ady* csinált, nem költsézet és onnan meg nem íthető. Annak a valaminek, amit úgy hívnak, hogy: költsézet, csak addig van érvénye, amíg az élet szolgáltatásban áll. Abban a pillanatban, amikor ellenszegül, vagy megrontja, egy másik birodalomba lép. A vers nem formája szerint vers, hanem annál fogva, hogy gyökerét az élet öntözi s a „forma” megtéveszteti, de a mélyben ráeszmélés tudja, hogy ennek már a költsézethez semmi köze.

Ettől a pillanattól kezdve ez az újabb, tisztább, távolibb és súlyra igénytartóbb élet hadállása *Ady*val szemben. Eppen ezért mindez már teljesen függetlenül az *Ady*-generáció véleményétől, vele nem törődve: egy új perspektívát tár fel, olyat, amit az *Ady*-generáció nem is képes a végső konzekvenciáig követni. Hogy e hadállásnak mi az egészen egyenes vonala, az akkor tűnik elő, ha az ember előveszi *Ady* egyik művét és legbelsőbb lényegéig megnézi, mi van benne. (Folytatjuk).

Déliidő a festékesboltban

(Levelek egy barátomhoz.)

Tudod barátom, délben a legnehezebb. A legnehezebb délben. Hyenkor a Sz...tér nagy előkészületeket tesz a te fogadtatásodra. Ünnepet zengenek a harangok, a napsgár arany kévéket vetít a poros cipőkrémdobozokra, egy 9-es villamos előbújik a híd mögül és én olyan igazalmat érzek, mint amilyet a pályaudvaron érez az ember, ha meghallja a várva-várt vonat lassított zakatolásának furcsa ütemű zenéjét. Délben nem tudom elhinni, délben fájl elhinni, hogy egy idegen ország hatodrangú szállodájának vendégkönyvébe nyugodt, határozott betűddel lerögzítetted a nevedet. Én ma is várlak. Leülök a „szappanosládákra” és várlak. Ha szép hangom lenne, kellemes vékony cérnahangom, akkor most valami együgyű dalt dalolnék. Ha lészőke és selymes tapintású lenne a hajam, akkor rózsaszín és égszínké pántlikákat fűznék belé. De... s így csak sápadt arcom dörzsölöm egy kicsit pirosabbra. Ülünk a ládán. Te skót és arisztokrata viceket mesélsz és én látom rajtad, hogy hiába rohadtat be ma is a fél várost, hiába soroltad el, mint már annyiszor,

A monopolkapitalizmus szálláscsinálói

Irta: Horner Miklós

Egy termelési módszer lényegét nem a termelési eszközök tulajdonjogviszonya képezi, hanem a termelés technikája. Ezen az alapon kiindulva tulajdonképpen nem beszélhetünk a „kapitalizmusnak”, mint termelési-technikai rendszernek a válságáról. Itt nem az történik, hogy egy termelési módszer elavul. A géptermelés technikájával szemben semmi újítást nem jelent az, ha a nagyüzemek magántulajdonból köztulajdonba kerülnek, mint ez Oroszországban történt. Különbőség lehet ez a néptömegek számára, de nem lehet azt állítani, hogy a termelés módszere a Szovjet-unióban más lenne, mint a többi, fejlettebb iparállamban.

A kapitalizmussal, mint termelési technikával szemben, legfeljebb *Gandhi* mozgalma az, mely egy másik technikát állít szembe. De Európában, Amerikában és a többi világrész iparosított országában a nagyüzemekre összpontosított géptermelés egyszemélyes a technika mai fejlettségi fokán még alig jut valakinek eszébe kétségbevonni.

A kapitalizmus mai válsága tehát legfeljebb a magantőkésé válsága, az ismert és sokszor részletezett okokból. Eppen ezért a különböző megoldási lehetőségek nem nyújtanak nagy választékot s lényegileg két részre oszthatók. Az egyik levonja a következtetéseket abból a tényből, hogy a magantőkés tulajdonjogának létjogosultsága mindinkább esőkön, míg a másik ki akarja kapcsolni azokat a körülményeket, melyek a magantőkés válságát előidézik, meg akarja szabadítani őket a versenyfőtől, azaz monopoliumot kíván biztosítani a számára.

De olyan elmélet nincs, amelyik nyíltan kimondaná, hogy erről van szó. Néha fáradtság munkával kell kihámozni ezt a lényegét a mindent elborító frázisrengeteg alól. Különböző a nevek az egyes országok szerint. Fascizmus, nemzeti szocializmus, szolidarizmus, új rendiség és így tovább. Természetesen nem állítjuk, hogy az olasz fascizmus és főleg egyes fascistaik elgondolása és tervei mindenben azonosak lennének például *Othmar Spann*-nak, a monopoliumra törekvő német nehézipar egyetemi, tehát „tudós” teoretikusának korlátoltaságaival. De a fascizmus lényege, legalábbis kezdetben ugyanaz volt, ha értelmesebb formában is, mint ezeknek a német elméleteknek. Kikapcsolni az „egyéni érdeket” egy magasabb cél érdekében, viszont egyéni érdek mindig csak az, ha munkabéremelést követel valaki, sohasem az, ha munkabéreszállítást tervez. A nemzet terjeszkedési érdeke hangsúlyozandó az osztályérdekkel szemben. Főlöttebb elkönyvés fogalmazása ez annak a normális érdekeknek, hogy a kapitalizmusnak szüksége van terjeszkedésre. De nem csak díszes stílizálás ez, hanem, ami a legfontosabb, sikeres is a kapitalizmus szempontjából. Tapasztalhatjuk, hogy nagy néptömegek a legbolondabb, sőt a legalacsonyabb frázisoknak áldozataivá válnak. Mintha hiába lett volna a majd-

nem évszázados marxista nevelés, a tudományos szocializmus egész, felülmúlhatatlan gazdagsága. Ennek a jelenségnek az okát igazságtalanság volna egyedül a tömegekben keresni. Talán még a tudatlanságnál is nagyobb elősegítője a népellenes monopoliumot hirdető elméletek nép között való terjedésének az, hogy a tudományos szocializmus ma már megszünt a népszerű felvilágosítójának és ismeretterjesztőjének lenni. Helyesebben: a tudományos szocializmusnak éppen azok az árnyalatai mondták fel a szolgálatot ilyen minőségben, melyek a gondolatterjesztés legnagyobbi anyagi eszközeivel rendelkeznek. Az u. n. „vonalas” marxista irány tevékenysége kiemelkedően, hogy védőügyvédként szerepel bármivel kapcsolatban, ami a Szovjetunióban történik. Igazolnak, magyaráznak, dicsérnek és sőtét, mindenrekapható frázisaik frázisaival teljesen elhomályosítják olvasóik tisztánlátását. Az öt világrészben nincs olyan igazhíttű „vonalhíttű” kommunista, aki arra a kérdésre, hogy mi történt Oroszországban a forradalom következtében, úgy felelne, mint az értelmes emberhez illik: államosították a nagyipart és a bankokat, megszüntették a földbirtok magántulajdonát és bizonyos értékek felül minden ingatlanulajdonát, eltörölték az iparszabadságot, megszüntették a szabadkereskedelmet, majd újra megengedték, aztán újra megszüntették és természetesen rövidesen újra megengedték, előreláthatóan újra meg fogják szüntetni és még biztosabban utána újra megengedni. Nem, a vonalás képtelen így beszélni. Összerint Oroszországban megszüntették a profitot (!), szerte ott a proletárok diktálnak (!) és nincs többé kizsákmányolás, amivel kapcsolatban helyes volna megkérdezni Északoroszországi favágóit.

A vonalások lapjainak, röpiratainak és szónokainak frázisrengetege elköszölte a talajt arra, hogy a polgárság egyes rétegei képesek undor nélkül kezükbe venni *Othmar Spann* könyveit és olvasni ostobaságait. Nem érzik az ellentétet a tudományos szocializmus mai leghangosabb képviselőinek nővéja és a fascista közgazdászok laposságai között. És hogy ezt nem érzik, abban legnagyobb része azoknak a kommunista „hivatalos” írónak van, akiknek eszű-mászó modora odáig fejlődött, hogy cikkeik stílusa már egyenruhát nyert és körülbelül így hangzik, minden jó kommunista cikkének a vége: az orosz proletáriátus tehát diadalmasan halad a szocialista állam felépítésében és mint ahogy azt *Stalin* elvtárs klasszikusan kifejezte: ki korán kel, aranyat lel”, vagy más verzióban: „hogy *Stalin* elvtárs immár történelmivé vált szavait idézzük: mindenkinek össze kell foggni”, *Stalin* elvtárs ugyanis még soha jelentősebb kijelentést ilyenféléről nem tett, ezt mindenki tudja, aki a hivatalos sajtótermékeket olvasni szokta.

Tehát az értelmiségiek dekadencia részére a talajt a kommunista „hivatalos” irányja ké-

hogy kérem én perfekt német, francia, angol... a válasz ma is az volt: „Köszönjük, majd, talán”. Ülünk a ládán mi két fiatal és tervezgetünk. Neked még vannak álmaid, neked még felesillog a szemed, ha Párisra gondolsz, de én már tudom, hogy ez a szó „jövő”, ma már olyan, mint a legtöbb értékpapír; még névértéke sincs. Erre a szóra ma már nem spekulálnak, ez a szó gázsiredukció, lefűtést, fűtetlen szobát, éhséget és nyomort jelent. Furcsa örökségünk ez nekünk a multból, csak nem tudom, hogy kik voltak a gyámjaink, hogy kit terhelte érte a felelősség, hogy a régi értelem kiszélesítése helyett miért kopott le róla minden jelentőség, miért száradt le róla minden hozzáfűzött remény. Gyűlöltöm ezt a szót s ha hallom, mindig kifosztottnak érzem magam.

Jövő! Én ismerem az életemet egészen öregasszony koromig — s mert halkán folyik a szó, meg hideg is van, közelebb húzódnék egymáshoz a ládán. Tudod... gyertyát fog vennit, vagy valami apróságot. Én rá fogok ismerni rögtön. Alacsony lesz a homloka, a körme rövidre vágott és érteni fog a festékszakmához. Janjeau színű nyakkendő lesz rajta, meleg szemekkel fog rámbámulni és a papa másnap megkérdezi, hogy hogy tetszett neked. Én majd kijelentem, hogy soha ennél unszinpatikusabb frátert nem láttam, a mama

vihart sejt és megregeg kezében a leveleskánál a fiúnak másnap megmagyarazzák, hogy velem gyöngéden kell bánnia, mert érzékeny vagyok és ideges. A házasság nem fog könnyűszerinteni senki, csak vezérelve főköndnek majd a levegőben, hogy az élet értelme a gyerekek, a lány célja a házasság, az ember nem marad örökig fiatal és — a Baross utcában vesszük meg majd a bútort. Hetenként egyszer hazajárunk ebédelni és a férjem széles mosollyal fogja egyszer újságolni az üzletben: „Bizony kérem, fiú lesz!” És ha megkérdezik, hogy boldog vagyok-e, hallom a hangom, ahogy mondom: „Igen, az uram nagyon jó ember” és bután keresztül bámulok majd a kérdőzőn. Így látom én és mesélem neked az életemet. Te mindezekre egy halk sóhajjal rezonálsz, aztán megkeményíted a hangod és mert nem akarsz zomorúnak látni, viceel kevert erélyességgel rásmórszál: „Kegyed már megint hülye!”

És most itt ülök a ládán egyedül, a kilencetek üresen vonulnak el az ajtó előtt, a harangok most tán Párisban is zúgnak és én kimondhatatlanul nehéznek érzem az életem. Különösen délben...

Gezsi Erzsébet.

szítette elő, azaz a szovjetbizantinizmus. Az egyszerűség és a lényeg iránti érzék kiüléséhez járult hozzá ez a lelkiismeretlen firkásztömeg.

Igy vált lehetségessé, hogy *Othmar Spann*-t még külföldre is hívják (igaz, csak Olaszországba) és civilizált emberek érdeklődéssel hallgatják *Thyssen* és *Krupp* tudományos ügynökének előadását a rendi államról, saját találmányáról, melynek hatása talán azért a legnagyobb az összes hasonló elméletek között, mert a legprimitívebb, de a kényszerkeltett monopóliuma, mely a magja és vejeje, a legtarthatóbb mezbe van bujtatva.

Először is mik a rendek és hogyan lehet a rendiséget összeegyeztetni azzal a fascista elmélettel, hogy nem ismernek osztályokat? A „rend” értelmezése ugyanis nála nem más, mint Magyarországon és mindenütt máshol. „Rend” alatt a jogtól elismert osztályokat ért mindenki. *Spann* is. Az osztályállam kiépítése egy „Führer”-nek, mint az összes osztályok közös érdekei felismerőjének és „megmunkálójának” a vezetése alatt, ez a rendi állam, a maga nagyszerűségében. Külön „rend” lenne egyszerűen például az állam, külön az egyház, külön a gazdaság. És most jön a esüspont és a gyölkör egyben. A gazdaság zárt. Oda idegen bele nem kontárkodhat. Csak a „hivatalosak”. És kik a hivatalosak? Nyilván, akik már megvannak. A létezők. Szabad verseny megszűnik, viszont *Spann* mester mégis felveszi rendjei közé a vállalkozókat, a tulajdo-

nosokat. De mivé válik a vállalkozó jövedelme verseny lehetőségé nélkül, monopólium esetén? Allamilag biztosított járadékká, modern hitbizománnyá. Nem hiába nevezi közpéri terminológiával új rendiségnek ezt a bölcseséget. (Mennyivel egyszerűbb a marxisták nyelvezete! Nem bírja a magántőke a versenyt és monopóliumot akar.) Ha ez a törekvés fennáll, akkor ki kell dolgozni az ideológiai fölépítményt. Megjelenik a tudós. Aztán megjelenik a „politikus” is. És végül megjelennek a hívők, akiknek a számára az elmélet szintén gondoskodik hitbizománnyól. A „Berufsbeamtentum” jelszava a bürokráciát akarja hitbizománnyá avatni. Ezért esatlakozott a német hivatalnokosztály nagyrésze a jobboldalhoz, mely ezt hirdette.

A „politikus” azután a „rendi képviselő”, azaz a képviselői rendszer reformját kívánja. Mi ez, ha nem az, amit plurális választójognak szoktak nevezni, csak nem két vagy háromszoros pluralitás, hanem száz és ezerszeres? Rendi képviselő, amiben esetleg néhány ezer tagból álló rend ugyanannyi befolyást nyer, mint néhány száz ezres, vagy millió tömeg. Ezt így nevezik, hogy eliminálják a demokrácia túlzásait.

Mind ezzel szemben nem lehet más feladatunk ma, mint felvilágosítás, a helyes nézetek terjesztése. Ezt a munkát nem szabad lebecsülni, jelentősebb ez igen sok, ú. n. eselkedetnél.

Panacea magna

Írta: Nagy Lajos

Dr. Boromeusz már kora ifjúságában destruktív hajlamokat áruolt el. Ahelyett, hogy kereskedőnek készült volna például, aki veszős háromért és elad hétért, felesleg mellett két eselődöt, gyerekei mellett kisasszonyt tart s ötvenként vásárol egy-egy sárokházat, ahelyett, hogy papnak, katonának, vagy postásitiznek készült volna, tudós akart lenni. Tudós, de nem azért, hogy egyetemi katedrát szerezzen, s ott évről évre nagy pátosszal adja elő, hogy aki korán kell, aranyat kell, vagy ha foltos is a ruha, az nem szégyen, csak rongyos ne legyen, továbbá eucurbita pepo és zea mays; nem, hanem a világ mind teljesebb megismerésére törekedett, kutatni szándékozott az anyag és az élet törvényeit.

Kutatni szándékozott. De milyen céllal? Nem azért, hogy megállapítsa az egyetlen igazságot, hogy mindig így volt s mindig így lesz és nem is lehet másképp, nem azért, hogy feltaláljon valami új, az eddigiéknél is hatásosabb vegyszert, melyből egy grammnyi tízezer kilométeres körzetben minden élő embert megvakít, megcsikelt, megbénít, clémít, elrohaszt, felgyújt és hamuvá éget, nem, hanem ő, Dr. Boromeusz, valami hasznos találmányon törte már akkor a fejét, amely az egész emberiség boldogságát szolgálja, legalább is a boldogtalanságot csökkenti. Meg is mondta már neki a hittantanár a hatodikban, hogy magának Boromeusz, nem lesz jó vége; a latin tanár pedig a nyolcadikban megjósolta, hogy ezt a Boromeuszt lábánál fogva fogják felakasztani; dr. Paral pedig, az egyetemi professzor már tovább ment, jóslat helyett közvetlen javaslattal szolgált, mondván: az ilyen embert nyárson kéne megsütni.

Dr. Boromeusz azonban egy nagy marha volt: tanult, dolgozott, kísérletezett tovább, végre is feltalált egy szert, az úgynevezett panacea magna-t. — Ő adta neki ezt a nevet, — amely egyszerű és olesó, mindenki által megszerzhető s amelynek egyszeri használata minden betegséget tökéletesen és véglegesen meggyógyít. Mikor a szer elkészült és egy-egy emberen tökéletes eredménnyel kipróbálta Boromeusz, akkor elhatározta, hogy találmányát átadja a nyilvánosságnak, azaz az emberek összességének. Semmiféle anyagi hasznot nem kívánt, a találmány nem is lett volna pénzbőlileg gyümölcsözőtethető, mert valami végtelenül egyszerű dolog volt, mondjuk va-

lami közönséges, mindenütt előforduló fű, annak a főzete, keverve egy bizonyos arányban egy másik, mondjuk ugyancsak fű főzetével. Ezt a fővet, főzetet és keverést csak példának hozom fel, hogy szemléltessem a szer egyszerűségét, különben a lényegét nem ismerem, a fitók fitok maradt — de ha ismerném is, a világnérel nem árulnám, sőt még ennnyit sem beszélnék róla, mert minden bizonnyal úgy járnék, mint járt Boromeusz.

A találmány, a panacea magna, a világot minden szenvedéstől megváltó gyógyszer megvolt, de publikálására nem került sor. Az első hírekre örömek és remények esillantak ugyan fel itt-ott, de ezeket csakhamar felváltotta a kételkedés, majd rövid habozás után az egész emberiség egyöntetien az elutasítás álláspontjára helyezkedett. Dr. Boromeusz nem vonult vissza és ez lett a veszte. De menjünk sorjába.

Sorjában, mondom, de máris látom, hogy az időbeli sorrendet el kell vetnem, a történekei tömkelegéből egész rendszertelenül ragadok ki egyes mozzanatokat. Hol is kezdjem? Hát, mondjuk, az orvosoknál. Tyű, micsoda ribilló lett „orvosi körökben”, ahogy ezt mondják. Ha ez igaz, ez a panacea magna, akkor nem lesz ránk többé szükség. Főlölegesekeké váltunk, mehetünk koldulni — mordultak fel az orvosok. (Egy jó magyar orvos — természetesen egy Dr. Weismacher nevű! — így fejezte ki magát: elmehatink oda, ahol a part szakad.) Végünk van, ha ez igaz, — tehát nem igaz! Sarlatátság. A panacea magna humbug. Dr. Boromeusz közönséges kuruzsló! El kell halgattatni. Szere nem csak, hogy nem gyógyít, hanem veszélyes az egészségre. Felül kell vizsgálni azt az ezer egyent, akiken szerét állítólag kipróbálta. És ki kell mutatni, hogy mind betegek, betegbek, mint valaha is voltak. Súlyos kórokat kell megállapítani valamennyin. Lepa, paralizis, háterginosorvadás, tüdővész, bélesavarodás, epekő, vészes vérszegénység, utolsó stádium, halál! Igen, legalább tíz-tizenöttről azt is ki kell mutatni, hogy már meg is halt. Vagy: tíz-tizenöt halottról ki kell mutatni, hogy használták a panacea magnát s éppen attól haltak meg, holott azelőtt semmi bajuk sem volt.

Igy az orvosok. Hát még a gyógyszerészek! Rendőrileg kell megtiltani a panacea magna használatát, ha netalán forgalomba kerül. Ki kell irtani még azokat a fővetek is, vagy más anyagokat, amelyekből készíthető. Házkutatásokat kell tartani és akinél panacea magnát találnak, azt le kell tartóztatni. A szert magát elkobozni s elégetni.

A gyógyszerészek akciójához esatlakoztak a háztulajdonosok. Egyszerűen annak a megfontolásnak az alapján, hogyha nincs betegség, nem életveszélyes a hajléktalanság, lehet a szabadban aludni a leghidegebb télen is, nem kell félni a tüdőgyulladásról, — feltehető tehát, hogy azok a szegényebb rétegek, amelyek eddig is alig tudták a házbérre valót előteremteni, ezentúl nem rettegnek a hajléktalanság rémétől, megszűnik a kényszer, mely

őket utolsó csepp vérük kicsordításáig űzi a házbérek előteremtésére. Hasonló volt a közegészségügyi hatóságok magatartása. A főhivatalnok az első pereben tisztában voltak teendőjükkel: „Ha ez a kotyvalék, vagy micsoda, kérlek alásan, beválna, akkor, kérlek alásan mehetünk nyugdíjba, kérlek alásan.” Csatlakoztak a panacea magna ellen indult hadjármához a kórházak és szanatóriumok, azoknak igazgatói, tisztviselői, ápolói és portásai. A mentők, a betegszállítók, az üdültelepek tulajdonosai és szobalányai. A javasasszonyok és kártyavetőnök. A pszichoanalitikusok és individualpszichológusok, valamint a piócetányésztők, a tyukszemvágók, a maszórok, gyógypedagógusok, optikusok, kötszerészek, orthopaedeipészek, sírások és temetőőrök. A harangozók is. Természetesen a papok. Ők azt mondták, igen logikusan, hogy az ember, amíg jól érzi magát, gőgös és felfuvalkodott, csak ha beteg és fél a haláltól, csak ha a szenvedés megzavallja, akkor talál rá Istenre. A lírai költők valósággal feljajdultak: „Nem engedjük magunkat megfosztani szenvedéseinktől!” A bírák és ügyvédek állásfoglalása kézenfekvő volt: „Ha a kriminalitás nagyrésztben betegség, akkor nekünk igen is szükségünk van a mások betegségére.” Az írők két-három százalékos kivétellel, benne voltak az áramlatban: „Ha megveszünne a kóros hülyeség, ki olvasná a mi műveinket!”

„Sőtőtben bujkáló aknamunkások szabadtították ránk ezt a gonosz szellemet” — írta Dr. Boromeuszról vezércikkben a legtekintélyesebb reggeli lap. A társadalmi egyesületek feliratokat intéztek a kormányhoz. Sürgősen összehívták a parlamentet, Népgyűléseket hirdettek. A szónokok így harsogtak: lelkiismeretlen igaztók, felbéreltek egy mindenre kapható álorsot. Igen, az irászakértők már hitelesen kimutatták, hogy Dr. Boromeusz diplomája hamisítvány. A tömeg nagy esapatokban járta be az utcákat és tüntetett. Eltették a betegséget. Eljelen a esontszű, — kiáltotta valaki. E-éljen! — zúgták utána. Eljelen a gyomorák! Eljelen a fogfájás! Egy buta vicinél, akinek hordónagyságúra volt feldagadva a feje s be volt kötve a képe, elszólta magát: csak azt egye meg a fene! Hát — azonnal meglineselték. A gyilkosok felkutatására ugyan nyomozást indítottak, de az holtpontra jutott. A tüntető csoportok élén viaszból készült figurákat hordoztak, amelyek Hyppokratést, Paracelsust, Jennert, Pasteurt, Kochot, Behringet, Freudot ábrázolták, ezeket revolverrel lövöldözték, pálcákkal verték, fel-fel akasztották, majd végül elégették.

Dr. Boromeuszt a kormány a közzvélemény nyomására végre is letartóztatta, szerének receptjét lefoglalták és megsemmisítették, őt magát rögtönítélő bíróság elé állították, amely a társadalom és az emberiség ellen gonosz szándékkal kitervezett merénylet miatt halálra ítélte és kivégeztette. De még akkor sem esillapultak le a kedélyek s a panacea magna ellen felvert hullámok még sokáig zajlottak. Hatalmas filozófiai művek keletkeztek, amelyek megoldották a lét értelmét, kimutatták, hogy az eskakis a szenvedés lehet. E művek rengeteg sok példányban fogytak el, írők tömérék pénzét kerestek és e pénzeket féltelenül tobzódtak az élvezetekben. Az egészséges emberekre külön adót vetettek ki és eltiltották őket a házasadástól. A betegek betegségük mértéke szerint kisebb-nagyobb kintüntetéseket kaptak s azokat színes szalagokkal ruhájukra erősítve hordták.

Ha egy jóképű, tagbaszakadt fiatalember megszólított az ucaén egy szép nőt, az megállt, undorral nézte végig és így sziszegett: Fúj, szgyelje magát, maga — egészséges!

HORDÓKBAN ÉS BALÁKBAN

örkeznek távoli országokból a Meinalcéghoz a nagy hajórakományok. Kiváló csakaberek állítják össze a legkülönbözőbb fajtákból a világhírű Meinal-pörköltkávékoveréket. Meinal-Sao Paulo pörköltkávékoverék finom tejszávó-koverék.

1/4 kg P. 3.50

a kávécseszkő a fensi képet viseli. Vannak természetesen finomabb vagy olesőbb koveréksink is.

Meinal Gyula r. t.

SORSJEGYET mindig
BENKÖNÉL vegyen
(ANDRÁSSY-ÚT 56)
BANKÓT ÉRI!

II. oszt. húzások: november 18. kezdődnek

Erich Ebermayer — önmagáról

Erich Ebermayer nevét nálunk alig ismerik. Pedig egyike a legjelentősebb fiatal német írónak. Most, hogy a Kosmos könyvkiadó kiadja karácsonyi ajándékkul Ebermayer legszebb regényét, az Odilienberget, meginterjúvultuk a szerzőt, aki Lipcseéből, állandó lakhelyéről, a következőket írja:

Azt kérdezik, ki vagyok, mit tudok, mit akarok. Közelebbit szeretnék tudni a „Kampf um Odilienberg” szerzőjéről. Tessék. 1900-ban születtem Bambergban, régi frank-sváb családból, őseim — bocsánat, ma ezt is meg kell mondani — atyai részről jobbára tudósok, mégpedig teológusok voltak, anyai ágon pedig bajor tiszték, akik az előző század valamennyi háborúját bátran végigharcolták. Atyám, akit az idej nyáron vesztettem el, igen ösmert ügyvéd volt. Már 1901-ben Lipcsebe, Goethe „freundliche Lindenstadt”-jába kerültem s itt lakom állandóan ma is, noha 10 év óta sokat utazom.

Átkozottul boldog gyermek voltam, háború előtti gyerek, akit tejszínhabbal, csokoládéval és kényeztetéssel neveltek. Az iskola sokkal inkább délelőtti öröm volt, mint teher. Semmiféle szigorú kölség nem ösmertem, ellenkezőleg, csak csodálatos szabadságot tapasztaltam mindenfelől — de annál hamarabb megösmertem a szigorú önmagammal szemben. Már kis középiskolás koromban pontos napi beosztás szerint éltem, ebédtüni alvással, napi sportolással és minimális tanulással. Sokat olvastam, gyűjtöttem mident, ami csak gyűjthető volt és 12 éves koromban — szerkesztője lettem egy ifjúsági lapnak. Legjobb barátom mindig az apám volt.

13 éves voltam a háború kitörésekor s ezzel vége is szakadt a boldogságnak. 15 éves koromban már szenvedélyes politikus voltam s arra a kérdésre, hogy mi lesz belőlem, mély komolysággal feleltem: birodalmi kancellár. Atyám révén, aki évekig a berlini igazságügy-minisztériumban is működött, módomban volt a világ sok nagyurát megösmerni és félig utálat, félig mulatság volt a dolgok kulcszái mögé betekintést nyerni. 1917-től minden izem a háború végét vágyta, mert rájöttem először is annak értelmetlenségére, másodsor, mert előre láttam, hogy Németországra szerencsétlen kimeneteli lesz. 1917 végén, amint 17 éves lettem, ennek ellenére zászlónak jelentkeztem. Bevettek, de rövidesen hazaküldtek súlyos szívizomgyengeségem miatt. Erre 10 hónapig végeztem egy municióságyárban önkéntes kiegészítőszolgálatot és átéltem a forradalom közéletét. 1918-tól jogot hallgattam s immár nem vágytam a kancellárságra, csak párisi követ szerettem volna lenni. Tanulmányaimból s az egyetemből borzalmasan kijózanodtam. Míg 12 éven át az iskola csak boldog órákat adott nekem, úgy posványosodott el bennem minden lendület és akarás a félkiképzőkaszárnya izetlen tömegüzemében.

1921 januárjában kezdtem írni. Életem legkomolyabb periódusában, mikor még voltam győződve annak céltalanságáról, betegeskedve, örökké fáradtan, közel ahhoz, hogy véget vessék az egésznek. És ennek a januári éjszakának a esodájából, hogy fölfedtem ezt a soha nem sejtett, rejtélyes teremtő erőt, új értelmet kapott minden, minden. (Azóta egy-

általán meg sem értem, hogyan lehet alkotó ember boldogtalan.) Kétévi munka eredménye, párhuzamosan a doktorátus megszerzésével, három nagyobb novella, amelyek 1923-ban jelentek meg „Doktor Angelo” címmel. Még vagy öt évig ügyvédeskedtem az írás mellett, főleg mint bünyüji védő, mindig azzal a tudattal, hogy szép napon bűsút mondhatok a praxisnak. Midőn 1928-ban megkezdtem a

„Kampf um Odilienberg” írását, bekövetkezett ez a bűsút, amely talán még nem végeleges. Azóta csak az írásnak élek. A Zsolnay Verlag-nál megjelentek újabb műveim, „Jürgen Ried” és „Werkzeug in Gottes Hand”, egynehány színpadi munka — a színpad magikusán vonz — a „Kaspar Hauser” és Camerlone-ral közösen írott „Bargeld lacht”. Különösen két darabomat szeretem, a „Professor Unrat”-ot, amelyet Heinrich Mann regénye nyomán írtam és a „IV. Henrik”-et. Ennek társszerzője — s ez talán érdeklő a magyar közönséget — Fiist Milán. Sajnos egyelőre előadatlan mind a kettő.

Sok-sok tervem van még s azt remélem az életemmel, hogy hosszú életet s gazdag termést sikerül megérem.

DISPUTA A DISPUTÁRÓL

I.
Állapodjunk meg abban Simon Andor úr, hogy Radnóti Miklós költő. Költő a javából. És méltóztassék megengedni, nemcsak Bánáti Oszkár szerint, de betűrendben: Bálint György, Ignótus Pál, Kardos László, Strém István, Supka Géza, Turóczy—Trostler stb. urak szerint is az, mégpedig nagyon is az. Azt hiszem ehhez a névsorhoz nem kell külön kommentár. De tovább megyek; még Babits Mihály se mondta ki ilyen karakánul hogy Radnóti Miklós nem költő. Ő is csak új népiességet akart rászűrtetni, de előrebocsátotta, hogy kritikázása tulajdonképpen már elismerést jelent.

Hanem rendben van. Ön még ezeknek sem hiszi el, hogy Radnóti Miklós költő, hiszen napnál fényesebben igazolta saját álláspontját idézetekkel. Csak jaj legalább ne ilyen ügyetlenül idézett volna! Hiszen, ha nem ragadna ki szép sorokat, a jámbor és a lecsépülést örömmel fogadó kortársi gárda még el is hitte volna az Ön kritikáját. De így, rákényszerítve a kiragadott részeket ellenőrzésére, már el sem hiheti.

Arról nem beszélék, hogy barbár dolog, verset metéltté vagdosni. Inkább vegyük a legrikítóbb pontokat:

Simon Andor kifogásolja Radnóti Miklós magyarosságát és idéz:

„hullt ránk apró tüskékben, zuzmara.”
Hát eszedem ez még Berzeviczy Albert szerint is magyaros. Csak persze egy hibája van: hogy frappáns és öletes költői kép. Vagy: „kenyér után járt apám a városban.”

Itt valószínűleg a superessívust találja nagyartalannak Simon Andor, mert persze ő locatívsít használna. De kérem, vegyen magának fáradságot és lapozgasson egy keveset a roskadt magyar kódexekben. Akkor azután rá fog jönni, hogy a magyar nyelv középkorában ez egészen általános nyelvhasználat. Sőt egyes városnevekben most is megvan. Pl. azt mondjuk Győrben, Pécsen, de Pesten, Kolozsváron, Kanizsán jártam.

A „hatásos” mondanivaló elrettentő példatára sem sikerültebb:

„elpetvegtetett régi csókjaink”, „hősnyár”, „hasrafeküdt út” — legföljebb vaskos

vizualitásával ejt bámulatba. Mert „édes” csók, „fülledt” nyár és „messzefutó” út; elhíszem kézenfekvőbb jelzőhasználat és a középiskolai dolgozatban én is így követelném a diákjaimtól, de itt csak tapsolni tudok hozzá és örülni annak, hogy végre a háború előtti ideológiában fulladozó, vagy jobbik esetben Ady frazeológiájával terhes költőtömeg mellett van valaki, aki merész, újszerű, eredeti és egyéni.

Épilógusnak még egész szerényen megjegyzem, hogy Simon Andor jobban vigyázhatott volna a stílusára, akkor, amikor éppen más stílusát kifogásolja.

T. i. kötelességének tartja, hogy a Bánáti Oszkár, Radnóti M. „Lábadozó szél” c. kötetéről írt kritikáját helyreigazítsa! Hát én meg kötelességemnek tartom felvilágosítani Simon Andort affelől, hogy a magyar nyelv nem tűri a határozottan névelőt személynevek előtt. (Lásd: Pintér Stilisztika.)

Ezzel a vitát a magam részéről be is zárom. Ha csak saját személyemről lett volna szó, akkor még ezzel sem hozakodtam volna elő. De a költőnek csak használ, ha veszekedeznek rajta. Hát mért ne veszekedjünk!

Bánáti Oszkár.

II.

A „Független Szemle” szeptemberi számában kritika jelent meg Radnóti Miklós „Lábadozó szél” című verskötetéről. A kritikát Bánáti Oszkár írta. A lap októberi számában „Disputa a kritikáról és a kritikusról” címen közlemény, Simon Andor tollából. Idéz néhány kiszakított sort Radnóti egy verseiből, azután ezt írja: „De azért Radnóti Miklós költő, Bánáti Oszkár szerint”. Hogy Simon háromsoros bevezetésének stílusánál maradjak, kötelességemnek tartom annak kijelentését, hogy Radnóti Miklós valóban költő. Nemcsak Bánáti Oszkár szerint, Szerintem is. Simon megütözik Radnóti nyelvén. Radnóti nyelvében és hasonlataiban talán valóban akadnak olyan „modernizmusok” melyeket szívesen elcsereálnék valamilyen egyszerűbb és puritánabb fordulattal. Nem lehet azonban tagadni, hogy nyelve még így is érdekes, sajátos ízű és gyakran szuggesztíven tömör. Van benne valami komoly és alig észrevehető pátosz, valami komoly, kemény hang, kórusok és tömegek hangja. Kiszakított félmondatokkal, gumostüre tüzdelt hasonlattörredékekkel mindenképpen hatásos lehet kompromittálni. Miért nem strófkait idéz Simon, miért nem idézi ezt:

Láthatod: gazdagok szusszanó
táloi fölött még mindig pára leng
és tiszta szavaddal ahogyan itt állsz:
orv vadlők állnak így orozva
erdőknek szélén és fiatal életed
s kedvesedé, szép tilos nyúlként
csendesén lóg az ujjad hegyén.

Igen, strófákat, befejezett képeket és hasonlatköröket kell idézni és lehetőleg jóhiszeműen. (Magyarul is jól kell tudni ilyen esetben és nem szabad elfelejteni, hogy pl. „Japán” a főnév és „japáni” a jelző. Különösen a „japános” formák művelőjétől lehetne elvárni, hogy ezzel tisztában legyen.) Nem szabad kétségbevonni egy költő költő-voltát, komoly érvet nélkül, esetleg csak azért, mert verseinek baloldali kicsengése ellenkezik világnézetünkkel. Mindebből az következik, hogy nem is olyan könnyű kritikusnak lenni. De azért Simon Andor kritikus...

Szenes Erzs.

Bálint György

UTÓHANG VERSEIMHEZ

Komlós Aladárnak

A szép hasonlatok
melyeket megcsodáltál,
lassan kivesznek
verseimből.
Azéltől az élet csegett dalomban,
azért volt oly friss mint a rügyek s a zöld
levelek.
A természet ha pompás évszakok után
a télbe ér,
elhullatja virágát, lombjait.
A halálhoz nem illenek sínek.

Szenes Erzs.

MÁR CSAK A HALÁL...

Az élet dülja a bomlott rendet,
mint eszevesztett szélvihar.
Már csak a halál kaszája simítja rendbe,
csak a halál keze köti kévébe,
lelkem kalászeit.

Szenes Erzs.

TÖRÖK A. ÉS TÁRSA

BANKHAZ R.T.

BUDAPEST, IV., SZERVITA-TÉR 3.

a m. kir. osztálysorsjáték főárusítói.

Kisérelje meg szerencsáját és vásároljon
osztálysorsjegyet TÖRÖKNÉL.

Elérhető legnagyobb nyeremény

500,000
pengő

NYEREMÉNYHUZÁS

November 18-án kezdődik

Részlet Erich Ebermayer „Odilienberg” című regényéből

Fordította: Goda Gábor

Az odilienbergi szabad iskola diákársadalma a bajtársi körök szervezetére van fölépítve. Minden egyes kör egy-egy tanár vezetése alatt áll, akibe az odilienbergi diákok szabad elhatározásuk alapján csatlakoznak. A regényrészlet az intézet pedagógiai vezetőjének, Silberstedt tanárnak vezetése alatt álló bajtársi kör egyik összejövetelét írja le. A jelenet személyei: Silberstedt, aki elvi pedagógiai harcban áll az intézet alapítójával, Mahr Manfréddal, Szergej és Ilja orosz diákok és von Tremplin Monika diákisasszony, stb.

A bajtársak délutáni összejöveteleire Silberstedt össze szokta tölteni szobája bútorait. Az íróasztalt az ablakhoz állítja, a székeket a folyosóra viszik, a gramofont a szoba közepére, alacsony számolyra helyezik. Ez az oltár, amely körül vánkosokon és takarókör kuporodnak le a földre bajtársai. Fekvő helyzetben kedélyesebb az együttlét és különben sem áll rendelkezésre egyéb ülő alkalmatlanság. Silberstedt kicsinyke háza, amely csak két szobából, dolgozó és hálószobából áll, a déli lejtőn fekszik és az ablakból a szarvasrétre nyílik kilátás.

A bajtársi kör ezidő szerint tizennégy ifjúból és leányból áll s ez nem nagy szám, ha figyelembe vesszük, hogy Silberstedt Odilienberg pedagógiai vezetője. A régebbi vezetők bajtársi csoportjának olykor harminc tagja is volt; száztízven tanuló közt mindig akad olyan, aki számításból, vagy korlátoltságából „az igazgató úr”-hoz csatlakozik. Silberstedt vezetése óta a dolog másként van. Ha észreveszi, hogy a fiúk választását ilyenféle motívumok befolyásolják, összerenzen és minden közlekedés elől elzárkózik. Nem szereti a lélektelen követőket, szenvedélye föltétlen híveket követel.

Silberstedt bajtársi körében a zsidók vannak túlsúlyban. Főleg jómódú kereskedők fiai a berlini Westentől, Frankfurtból, Boroszloóból. Természetesen tisztességérzetből és atyák iránti gyűlölethöz valamennyien kommunisták. Szobáikban aranypapírból szovjet-eszillagok és színnyomatú képek díszítik a falakat, Lenint ábrázolja a halotti-ágyon. De sportolás közben nyersselyem inget hordanak, a nyarat St. Moritzban töltik szüleikkel és football cipőket egyenesen Londonból, Bentham és társától hozatják. Egy pár orosz is van Silberstedt bajtársi körében, magasállású szovjet-tisztviselők fiai, akiket Németországban neveltetnek és német egyetemekre küldenek. De közöttük találjuk a szöke von Tremplin Monikát is, aki tizenhét éves, magas lábszára van, merev és feltehető, hogy Szergej miatt állott be Silberstedt körébe.

Romanesov Szergej felső-nyolcadikos, Silberstedt bajtársi körének szellemi vezére, politikus, költő, színház-ember, nagyon tehetséges, aszketikusan halovány, madárcsapa van és égő fekete szeme, éles és bontó kritikája. Forradalmár és aktivista. A „radikális szellemiség” diktatúrájának bevezetését tervezi Európában. Érettségi dolgozatának, amelyen Odilienbergben egész éven át szokás dolgozni, ez a címe: „A némi élet és alkoholizmus a szovjet-államokban.” Szergej szerelmes Monikába, Ulrich von Tremplin szolgálaton kívüli őrnagy, kamarás, Wenningenstadt—Kötzsheerodei lovagbirtok tulajdonos szöke leányába, Melzen körzetből.

Aranyszínű teát és teasüteményt szolgáltat föl. Hason fekvé, könyökölve vagy maguk alá húzott lábbal ülve hallgatják, amit Silberstedt mesél. Husvéti utazásról számol be. Arról, hogy kerékpáron bejárta Bamberget, Würzburgot, Rothenburgot. Szergej elkísérte, mert nem mehetett haza a vakációra. A többiek, még az oroszok is, valamennyien otthon voltak, de Szergej atyját, aki valamely okon összekülönbözött a hivatalos szovjettel, egy fél évvel ezelőtt száműzték Szibériába. Szergej tehát Silberstedt-tel utazott Frankföldre, ami olyan kitüntetés és olyan szokatlan volt, hogy az édesatyja miatt érzett aggodalmát és bánatát szinte elfeledte. A sok templom láttára még Monikára sem igen gondolt, aki eközben Wenningenstedt—Kötzsheerodban, Melzen körzetben üldögélt avval a komor, magányos, kis vadászkalapos öreg úrral, akit atyjának nevezett.

Most azonban Szergej és Monika ismét együtt gubbasztanak Szergej vánkosán. Szergej a rossz német teát szítja és kijelenti, hogy mihielyt a proletariatus kezébe veszi a hatalmat, a Végrehajtóbizottság első dolga az lesz, hogy Közép-Európában elrendelje a szarvavár kényszerhasználatát. Monika sápadt kezével simogatja Szergej fekete fürteit és mint ilyenkor mindig, most is anyáskodó hangon, mintha síró gyermekét akarná megnyugtattai, így szól:

— Igen, igen, Szergejé. Édes — jó — drága kis Szergejé.

Silberstedt most a bambergi dóm lovasáról kezd beszélni. Szemei lelkesen csillognak. Valami beteges átszellemlésű van ezekben a szemekben, amikor a bambergi lovasról beszél. És amint itt ül, kicsinyen, keskenyen, feketén, fekete brüsszelben, derekáj övvel, sápadt és kicsiny fejével, amely sárgán emelkedik ki fehér gallérijából, úgy látszik, mintha a szoba mennyezetének beszélne, vagy valakihez, aki a mennyezetben túl hallgatja. Silberstedt mindig így beszél, valahányszor illete megszállta és ha a belsejében égő tüzek fellobbantak. Ilyenkor nem látta környezetét, a szavak ömlöttek ajkáról, hömpölyögve áradtak szét, mintha a beszélőt valami varázslat kerítette volna hatalmába. A gúnyolódók azt

mondták róla, hogy második arcát ölti fel ilyenkor. Mindegy, de szépen beszélt, jó volt őt hallgatni és jólesett nézni ezt a kicsiny, keskeny, sugárzó embert.

Most megindult a társalgás. Köznapi dolgokról beszéltek. Tanulásról, új tanulókról, a tennisz-grund rendezéséről, amelyet végrevalahára megkezdtek, hogy Júlia vehesse, hogy három héten belül megjelli borját, hogy Sarrasani, az intézet egyetlen lova, amit szeméiből látható, munkatlansága folytán lassú elhülyülésnek van kitéve és végül progresszív véredényelmesedésben fog kimúlni, mint ahogyan Würtzburger, akinek atyja belgyógyász Frankfurtban, szakértelemmel megmagyarázta. Silberstedt csak ült csendesen és nem is hallotta a tréfás beszédet; nem is érdekelte. Megrogyott, arca üresen, vénhedten, fáradtan meredt elő gallérijából. Nem volt humora, nem volt szerve a humor számára, nem volt szabad-nevető. Szenvedett, mert tudta hogy ez is gyöngögti küzdelmeiben.

Most valaki Mahr nevét említette. Silberstedt felpillantott. Szergej ejtette ki Mahr nevét gúnyosan, gyűlölettel. Oh, hogy gyűlölte ezt a konzervatív áriust, akinek minden haladása annyiból állt csupán, hogy a kommunizmust elfojtott eszlöntértékűségű-komplexumnak nevezte és harminc éven át olyan „ifjújásagi kultúrát” propagált, amely lényegileg nem volt egyéb a szépség és elkülönülés hiú és beözött szereteténél. A fiú ajka reszketett a gyűlölettel. Hogy vajjon mikor jön vissza Mahr humanisszimus a szépség örök hazájából. A hét végén. Mahr dokt r egy héttel meghosszabította a maga és bajtársi körének szabadság-idejét. Silberstedt nem tiltakozott ellene. Nem lett volna politikus dolog megtagadni ezt a kérelmet, hiszen minden nap, amelyen Mahr távol volt, nyere séget jelentett az ő ideje számára. Maradjon ameddig akar. Bajtársi szövetsége mindössze két fiúból állott és két fiú távolléte nem okozott zavart az iskola üzemében. Vajjon merre kalandoztak? A kérdésre csak Monika tudott felelni aki Olafról képeslevezőlapot kapott Pisából, amelyen persze látható volt a ferde torony. Von Beek Olaf az ő vidékéről való volt, szülők szomszéd birtokosok. Gyermekek között együtt játszottak és a bajtársi kör ezért engedte meg neki, hogy Olafal felszínes diplomáciai viszonyt tarthasson fenn. A két front között egyébként természetesen semmiféle más összeköttetés nem volt.

Alkony táján énekelni kezdtek. Ilja egy kék szemű, szöke, orosz fűsoka, vékony hangon Volga dalokat énekelt, balalajka kísérettel. Szomorú és szép dalok voltak. A németeknek is nagyon tetszettek. Milyen tágas, milyen jó földek lehetnek ezek az orosz földek. Milyenek ezek a fiatal, szabad, szűz termők, amelyeken szélvészként száguál a papi-pa a mezőkön és szabad a lélekzet... Ilja halkán és bánatosan énekelt. Mindnyájan behűnt szemmel hallgatták. Fejüket, amelyről előrehulltak hajfürtök, tenyerükbe temették. Lassan végig nyújtóztak a padlóra vetett takarókon és vánkosokon. Csak Ilja ült és énekelt. Furcsa, hogy egyszerre, mennyire megmúlt ez a gyermek, ez az Ilja, aki egyik dalt, a másik után dalolta. Altató dalok voltak?... Oh bár örökké hangzanának.

FIATALOK VAGYUNK...

Fiatalok vagyunk,
és nem tudjuk, hogy kinek
köszönjük új jó homlokunkon
a sok vén mély redőt,

szánk körül a cinikus mosolyt,
s hogy tiszta örömiünk nem lehet!
Idegesek vagyunk!

és anyánk volt a háború,
de karunkban feszülnek erők,
fojtott szavak égneek szánkban...
és tiszta parás az ágyunk,
szeges korbács, kegyetlen minden átom. —
Szennyes csókok átka büne kísért...

Monadják azt is, hogy boldogok vagyunk,
mert ifjúnak lenni szép.

Miséket mondanak értünk és hosszú
méla délután litániákon kántálnak
bűnös telkeinkért pókhasú jóllakott
vénke; beszédeikben mi vagyunk:
„a jövő nemzedék!”
az élet elhivatottjai!
a remény...

és mégis vállunk meggörnyed
mellünk behorpad, arcsontjainkra
részarád a bőr, karikás szemünk beesik,
íme ilyen boldogan élünk,
és gyomorbojasok vagyunk!
De nem tudjuk, hogy kinek köszönjük
mindazt amit gyerekfejjel átgazóltunk
és hogy nem voltunk gyerekek;
ökölbe szorított kézzel tartjuk
lúktető fejünk, mert még mindig halljuk
híztériás ugatását a halált kattogó
gépfigyvereknek.

... pedig oly jó volna lenni
feleltelen tiszta homlokú gyerekeknek...

Szabados András.

A XX. század embere
nem szappanoz,
kést sem használ
mégis tökéletesen borotválkozik;

mert

SCHICK DRY SHAVER

elektromos borotváló-
apparátust használ!

Magyarországi vezérképvislet:

VI., Andrássy út 19.
ahol a készüléket díjmentesen bemutatják

Munkakalkalom és közmunka

Irtta: Major Róbert

A *Független Szemle* szeptemberi számában Hilscher tanár leszámolt a *kötelező munkaszolgálat* eszméjével. Ha mindinkább vak erők játkora lesz a világ, ez az igaz tudóst nem tántorítja el attól, hogy az „*als ob*” elve alapján hirdesse az igazságot, ahol és amíg erre módja van. De a munkanélküliség egész kérdéskomplexumát illetően két front felé kell harcolnia. Egyfelől a kormányhatalom világ-szerzte mindinkább köteletségének érzi a lakosság megélhetésének a biztosítását, munkakalkalmak teremtését, másfelől — a növekvő munkanélküliséggel — a lakosság e gondoskodást mind erősebben követeli. Az *etatismus*, *governamentalizmus* idáig ismeretlen fokra, a közterhek elképzelhetetlen magas-ságig nőttek. Mindez, a tabunak tekintett, *szervezeti hibákból* fakadó bajokat még súlyosbítja, a termelést fokozatosan akadályozza, a munkanélküliséget egyre növeli. E circulus vitiosusból kiutat kell találni s ezért minde-nekelőtt röviden igazolni kívánjuk, hogy ha a *kényszermunka* — mint Hilscher kimutatta — politikai, társadalmi, s erkölcsi okokból elve-tel, úgy a munkakalkalmak teremtésére írányuló javaslatok legtöbbje alig kívánatosabb.

Először is pótolnunk kell azt a hiányt, hogy a legtöbb reformer nem tartotta szükségesnek a munkakalkalom definícióját megadni s ennek bizonyos szerepe a munkakalkalmak teremtésére szolgáló akciók *fiaskójában*.

Ha emberi munka alatt szükségletek kielégítésére irányuló céltudatos erőfeszítést értünk, úgy ennek előfeltétele a természet, vagyis a föld, a hely, amelyen az ember él, dolgozik, amelyből a javakat kitermeli. A termelés két alaptényezője tehát a munka és a természeti adottságok, a kettő összehatásából keletkeznek a javak, köztük a termelést könnyítő tőke, a termelés harmadik, leszármazott tényezője. Mivel a természeti adottságok végtelenek, az emberi szükségletek korlátlanul fokozhatók: a munkakalkalmak száma is — praktice — végtelen, vagyis mesterséges beavatkozással, kormányintézkedéssel nem növelhető.

Ismeretes az a küzdelem, amelyet a kormányok a munkanélküliség ellen folytatnak. Ennek eredménytelensége gyakorlati alátámasztása a fenti elméleti álláspont helyességének.

A közület munkakalkalmat nyújthat közvetlenül, ha a munkához megvan a fedezete és közvetve, ha a munkások száma s a termelés növelése miatt nyomást gyakorol a magánosokra. A Köz a munkák fedezetét adóbból vagy hitelből szerezheti meg. Az adóban befizetett összeget a lakosság szükségleteinek kielégítésétől vonja el s így ugyanannyi munkakalkalom szűnik meg az egyik oldalán, mint amennyi keletkezik a másikon. Ha pedig valaki az adót a vagyonából fizeti, az eset ugyanez, mert a befizetett összeget ismét csak a termeléstől vonja el.

A valóságban azonban a köz kezén az anyagi eszközök kevésbé hatékonyak, kevesebb munkalehetőséget adnak, mint magánkezén. A közvagyon kezelése — tekintet nélkül a kormányformára — általában kevésbé gondos, mint a magánvagyoné, a közvállalat a rentabilitás kérdését nem kénytelen oly erősen figyelembe venni, mint a magánvállalkozás. Végül az adók, közterhek, a lakosság primár szükségleteiből vonatnak el, hogy a másik oldalán — túlnyomórészt — sekundár jelentőségű létesítményekre használtassanak fel. Azonkívül a szociális intézmények követelésénél nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy fedezetüket oly adórendszer szolgáltatja, amelyet védői is csak szükséges rossznak tekintenek. A közbevételek nagyobbik, közvetett része legerősebben nem azokat nyomja, akikre kivették: az egyenes adók is a termelést nehezítik, a megélhetést drágítják, a munkakalkalmak számát csökkentik és így a munkabéreket nyomják. Előbb állapítsuk meg tehát az igazságos adórendszer kritériumait és csak azután követeljük újabb közléstítményeket, másképp csak azok sorsát nehezítjük, akiket segíteni akarunk.

Azt se feledjük el, hogy a közületek, amelyek kiadásait a közeljövőben még fokozottabban kényszerülnek leszállítani, politikai okokból a megakarítást elsősorban a szociális tárcánál s a közmunkák terén eszközlik. Ha ezzel szemben a nagy vagyonok s jövedelmek fokozott megadóztatását, tehát fokozott adó-

progressziót követelünk, ismételjük, hogy egyrészt e vagyonok és jövedelmek aránylag könnyebben vonják ki magukat az adóztatás alól, másrészt azonban az így kirótt újabb terhek végső fokon megint csak a legszegényebb osztályt nyomják. Végül ma, amikor sok alkalamban a közterhek a nemzeti jövedelem nagyobb felét emésztik föl, a még netán szereshető többletjövedelem a megoldandó föladatokhoz — milliós tömegek elhelyezéséhez — elenyészően csekély.

Ugyanez a helyzet a hitelleknél. A közületek már csaknem összes hitelforrásaikat kimerítették és ahol új munkakalkalmakra legelősebb a szükség, ott tudják a legkevesebb garanciát nyújtani. Ezért nem folyósítanak már évek óta új, külföldi kölcsönöket, a belföldiek pedig többnyire nyílt vagy burkolt kényszerkölcsönök, amelyek erkölcsi szempontból kifogásolhatók, összegszerűen pedig eltérülnek a megoldandó problémák nagyságával szemben. Egyébként a közkölesőnre is áll az, amit az adókról mondtunk: több munkakalkalmat szüntet meg ott, ahol beszédk, mint létezik ott, ahol felhasználják és akkor mondja föl leginkább a szolgálatot, amikor legnagyobb rá a szükség, a konjunktúra szabályozására tehát nem alkalmas.

Még rövidebben elintézhető a ma többek között az *Egyesült Államokban* alkalmazott mód, amikor is az állam nyomást gyakorol a magánvállalkozásra a munkakalkalmak szaporítása érdekében. Ha e nyomás protekcionista rendszabályok, szubvenciók segítségével történik: úgy csak adókból, közpénzekből történhetik, hatása tehát ugyanaz, mint a vámoké: az életképes, önmagukat segítés nélkül fönartó termelési ágakat és üzemeket gyengítik a versenyképteleneke, segítségre szorulókat javára. Ha pedig a nyomás csak politikai és erkölcsi eszközökkel történik, akkor hatástalan. Ha egy vállalat nyereséggel alkalmazhat munkásokat, azt hatósági presszió nélkül is megteszi; ha a termelés veszteséges, nincs az a diktatúra, amely erre a vállalkozást hosszabb időn át kényszeríthetné.

A munkakalkalmak mesterséges szaporításának utolsó expedienst az infláció, amelynek veszélyeit vázolni felesleges. Tárgyunk szempontjából pedig az infláció nem más, mint az adóztatás legbrutálisabb és legkiszámíthatatlan-

ŐSZI VERS

Ősz van, mondogatom, elmúlt ez a nyár is szörnyű magányban,
elműlik majd ez az ősz is, elfogy csoppenként az a tél is.

Ithon vagyok én már ebben az őszben, körül-állnak kimerült fák,
mint bémész rokonok kedves utazót, aki most tért haza az utazásból.

Hogy is élhetek én még e szörnyű időben, vézna hitenmel, vézna szavakkal,
amikor már annyira erős darabokra törtött és lenül lipég csillagokat.

Hogy is élhetek én meg? kérdezem újra meg újra hiába, hiába,

Gyakorta hívom híg, távol holdam, s a nesztelenül tipeg csillagokat,
gőzölgő éjeken át, a hűvös, messzi egekről.

Mint a varázsló, aki tudja,
de rejti a titkot, hallgatnak e fénylő, messzi világok előttem.

Csak várok a csengő, tiszta jelekre a furesa vidékről,
várok, rámhunyorit-e egy esteli, távoli lámpa, megadva a jelt,
s árulva a titkot, hogy is érhetem én el tökéletes életemet.

Aztán indulok is már, mint vándor, aki vágódik könnyű utakra,
s éjjente járja a néma vidéket, küzködve zömök denevérral

és a szilaj bogarakkal szertelenül, egyre keseregve,

de ha feljön a telt nap, gyenge mohára hajlva pihenni fejét.

Forgács Antal.

lanabb formája. Vannak, akik limitált inflációt, mint ők nevezik: *revalorizációt* kívánnak a pénzrendszer hibáinak a kiküszöbölésére. Azonban infláció és infláció között még akkor sem volna lényegileg különbség tehető, ha garancia lenne arra, hogy az infláció a tervezett mértéket nem fogja túlhaladni.

Ezek után nem maradna más hátra, mint a rezignáció. Ily súlyos helyzetben a kritikusknak ebben nem lehet megnyugodnia, hanem konkrét ellenjavaslattal is kell szolgálnia. Ha igaz, hogy a természet végtelen munkalehetőséget nyújt, lehetetlen, hogy az emberi intézmények céltudatos átalakításával e lehetőségeket minden dolgozni kívánó ember előtt meg ne tudnók nyitni. Ha fölismerjük, hogy közhatalmi beavatkozással a munkakalkalmak nem szaporíthatók, meg kell keresnünk, milyen akadályok ékelődtek a termelés és két alaptényezője: az emberi munka és a természet közé s hogyan lehet azokat lebontani. Egy más alkalommal lesz még módunk a kérdésnek ezt a pozitív oldalát is kellően méltatni. Itt csak rámutatunk arra, hogyan lehet a valóban hasznos és szükséges közmunkákhoz és így munkakalkalmak teremtéséhez a fedezetet a lakosság igazságtalan megterhelése nélkül még a mai szűk időben is megszerezni.

Valamely közmunka akkor hasznos és kívánatos, ha az általa teremtett új értékek a hozott áldozatoktól fölülműlnek, ha az új értékek megtalálhatók ott, ahol a hely értéke a közmunkák következtében emelkedett. Ha ezt az értékelmedést bevonjuk a közmunka költségeinek fedezésébe, ez a következőképpen éljár: 1) a közmunka költsége nem azokat terhel, akiknek abból hasznuk nincs, hanem azokat a teletulajdonosokat, akiknek hasznára az létesült; 2) a gazdaságilag előnyös közmunka még a mai időkben is könnyebben jut hiteltelhez; 3) nem von el adók révén tőkét a termelés más ágából, ellenkezőleg, az általa teremtett új értékekből förtesződik; 4) így lehetővé válik újabb és újabb közmunkák finanszíralis megvalósítása; 5) biztosítékul szolgál arra, hogy csak valóban hasznoshozó közmunkák végeztessenek el. — Hogyan érhető el mindez?

A tervezett budapesti hidak építésének előkészítésénél a *Közmunkatanács* kiadta a javaslatot, hogy az u. n. *betterment* adóval külön megadóztassák azt az értékelmedést, amely a hidak építésekor áll be.

E tervezett adó részleteit és előnyeit itt nem ismertetjük, csupán igazolni kívánjuk azt, hogy *van lehetőség hasznos közmunkák oly módon való finanszíralására, amely a cikünkben fölsorolt hibáktól mentes*. Az így létesült közteljesítmény garancia a munkakalkalmak maximális szaporodására is.

És itt közeledünk a válaszhoz arra a kérdésünkre, hogyan lehet az emberi munka és a természeti adottságok közé ékelődött akadályokat eltávolítani? Az emberek munkanélkülisége mindig jelenti egyben valamely terület kihasználatlanságát vagy nem kellő kihasználását és köizmert, hogy Budapest határain belül is igen értékes, nagyarányú termelésre érett telkek fekszenek kihasználatlanul, azaz nem teljesítik azt a hivatásukat, hogy munkakalkalmak nyújtsanak. Tulajdonosa spekulációs célból hagyja paragon. Ahol a *betterment* adót az értékelmedési adót bevezették, ott ez lehetetlen, mert a teletulajdonos nem fizet több adót telke után akkor sem, ha azt maximális mértékben kihasználja, vagyis ösztönzést kap a többtermelésre, arra, hogy az illető hely minél több embernek nyújtson munkalehetőséget. De a tulajdonos akkor is fizeti a *betterment*-et, ha telkét paragon heverteti. A növekvő teletérték mellett ez egyre növekvő áldozatot követel tőle s ennek az eredménye, hogy aki építkezni nem tud, vagy nem akar, kénytelen telkét eladni olyannak, aki azt kihasználja, mert másképp nem bírja megfizetni az adót.

Most kezdtek meg a Boráros-tér híd építését anélkül, hogy a *betterment* tervezett törvényerőre emelkedett volna és a szerencsés teletspeculánsok hatalmas vagyonhoz jutnak azok adójából, akiknek a híd építéséből hasznuk nincs, mert ha ezen az értékesebbé vált területen akarnak élni, ezt nagyobb bírral kell megfizetniük.

Nem vizsgáljuk most, hogy miért nem lett törvény a *betterment*-ből és miért nem szedik nálunk a *betterment* elvét általánosabban érvényesítő s ma is érvényben lévő *teletértékadó*? Csak arra akarunk rámutatni, hogy ha a meglévő munkalehetőségek fölszabadítása helyett a közvélmény továbbra is a *kuruzslástól* várja a munkanélküliségek kérdésének a megoldását, akkor — az eredmény is csak az eddiginek fog megfelelni.

Utmutató az útvesztőben

G. D. H. Cole and M. I. Cole, *The intelligent man's review of Europe to-day*, London, 1933. (A mai Európa útmutatója művelt emberek számára). Hasznos könyv, használható könyv, de 864 oldalas terjedelme ellenére is lapos könyv. Csak angol tudományos írók tudnak ennyire okosan laposak, nagyszabásúan semmitmondóak, ennyire becsületesen és tisztán, egykedvűen és józanul unalmasok lenni. Most divatja van Angliában az ilyen összefoglaló kézikönyveknek, H. G. Wells kezdte a történelmi összefoglalásokkal, most folytatja már biológiával és ügylátszik Cole az oxfordi egyetem lectorsa és a guildszocializmus teoretikusa is ennek a divatnak hódolt be. Már tavalyi kitűnő és szellemes könyve (Vezető a világ zűrzavarán keresztül), már ez is a közerthető, a művelt olvasóknak szánt népszerűsítő tudományos irodalom műfajához tartozott. De az a könyv más volt, mind az idej. Kifáltás, figyelemzetető sikoly, adatok irtózatossá halmaza, céltudatos bizonyítási sorok egymásutánja. Olyanféle sikoltás, amivel a szédítő szakadék partján botladozó embert akarjuk önkéntelenül a halálos veszedelemre és az óvatosságra öbresíteni. Cole idej könyve kevesebb ennél, sokkal kevesebb, de tájékozott, egybefoglal, magyaráz, tudnivalókat csoportosít, leír és hűsleges helyzetjelentést ad.

És ma ez is sokat ér. A beteg, ideglázbán rángatózó Európa kusza politikai és társadalmi viszonyai között, bizony nem árt egy ilyen útmutató. Nem árt ez az összefoglalás. Kissé ugyan csak azt foglalja össze, amit az újságolvasó tudhat Európáról. De meg kell mondanunk, amit egy szemlélő, szorgalmas, nagyszerű emlékezőtehetségű újságolvasó tudhatna. A könyvet szerkesztő Cole házaspár a hangyaszorgalmú, adatot-eseményt egybefoglaló, gyűjtőtehető hírlapbúvár szempontjait adja, de azt tagadhatatlanul ügyesen.

A könyv első része történelmi áttekintés. Állapítsuk meg, hogy bár a feladat hasonló volt, Európa csaknem másfélszer éves történetét nem a Wells írták meg. Nem arra törekedtek a szerzők, hogy váratlan szempontjaikkal meghökkentsek a gyantulan olvasót, inkább egyszerű szociológiai vonalvezetést adtak, valóban egy társadalomtörténeti vázlatot és mindenhol a legfrissebb tudományos eredményekre támaszkodva.

A második és harmadik rész a könyv gerince. Szorosan egybetartozó kifejtése az európai helyzetnek, először politikai határok szerint államokként, azután a gazdasági problémák, a munkanélküliség, az ipari pangás, az agrárválság, a hitel- és pénz zavarok szemszögéből. Nem találunk itt olyan döbbenetes erőt megállapításokat, mint *Keyserling* Európa könyvében, de pontos és hűsleges politikai leírást, a *gennyesedő gazdasági sebek keletkezésének, állapotának részletes körképét*. Az egész könyvön valahogy végigvonul ez az orvosi szempont, a szerzők, mintha betegágyán állnának, nézik a láztáblát, fejésválva állapítják meg, hogy micsoda kuruzslással akarták eddig és próbálják ezután is a nagybeteg Európát gyógyítani.

A negyedik részben már nemcsak diagnózist találunk, nemcsak a betegség kibontakozásának és elhatalmasodásának leírását. Az angol és francia politika lényegében változatlan liberalizmusa, a fascizmus különböző fajai, a bolsevizmus veszélye, az európai szociáldemokrácia helyzete mind hozzátartozik az általános körtani leíráshoz, de itt a fejezeteket már átlengi az okos és rezignált orvosok kiábrándultsága. A gyógyszereket meg lehet próbálni, ezt is, azt is, különösen, ha a beteg szenvedélyesen meg van győződve, hogy az orvosság használna neki, de hogy tényleg lehet-e javulást remélni? A Cole házaspár sorok közti vélemény szerint: a beteg meggyógyulhat, a szervezete erősnek látszik, mindenesetre *bizuk a jógot a természetre*. De valahogy közgazdasági szempontból ez a biztatás nem sokat jelent, legfeljebb a nyugati típusú, demokratikus szocializmusban bíznak az írők, annak ellenére, hogy a legutolsó néhány évben éppen ezt a szociáldemokráciát érték a legsúlyosabb vereségek. Ez a hanyatlás csak időleges lehet, — mondják a szerzők, — *itt van az ideje*

és lehetősége egy tehetséges és sikeres szociáldemokrata politikának, amely az ipari munkásságon kívül a középíretekre és a kisföldművesekre támaszkodik. „A szociálista pártok közel vannak a demokratikus többség megszerzéséhez, ha képesek egy gyakorlatilag helytálló (Businesslike) szociálista rendszert hozni, ha legalább felcanyirra hinni tudnak a saját elveikben, mint amennyire mutatják.” (697. l.)

Az ötödik rész Európa nemzetközi kapcsolatait tárgyalja a Népszövetség, a fegyverkezés és leszerelés, a nemzetközi munkásszervezetek problémáit. A kavargó Európában kitűnő Baedeker ez a könyv. Sohasem nagyképi, legfőképpen néha jóindulatúan seklény. Némelykor az angolok pártatlan gyakorlati érzékével élesen látó és tömör. Különösen a könyv második felében. *Utmutató az útvesztőben*. De nem több. Útjelző oszlop egy szanaszált ágazó keresztútnál. Vajjon a részeg, nyavalygás, félbolond Európa melyik ósvényt választja?

Arion

Sziget a zűrzavarban

Irta: Vass László (Paris)

Egy nyári nap délutánján a tikkasztó hőség kizavart a Szajna partjára, ki, ki a fullasztó kőhombárból, Noisy le Grand vidékére, ahol a széles folyó nem paloták és megolvadt boulevardok gözében, hanem öreg fűesek és topolyák között kanyarog, mint odahaza a Sajó. A kapitális élet zűgását már nem hallani, jó itt lenni, jó! Kevesen vagyunk, leginkább idegenek. A francia nem igen kedveli a fiúrdést. Fiúrdőtársaim nemetül beszélgetnek: szökehatjuk, magastermet, hosszú koponya stb., úgy ahogy Göbbels miniszter jellemezte a tiszta német típust. Beszélgetésük közben kiderült, hogy mégsem horogkeresztsek, hanem menekültek. Hamar megbarátkozunk és együtt „törjük” a francia nyelvet. Nemsokára többen leszünk, a közeli sziget felől társaik jönnek esónakokon, fiúk és lányok dalosan, bronzbőrűkön pompásan csillog a vakító nap tüzé. Csupa egészség, tiszta két szemek. Előkerül a labda és vízipóloznak. Alkonyatkor szedelőzködünk, közben megtudom, hogy ezek a menekültek itt élnek már hónapok óta a szigeten, mintegy százan. A sorsuk érdekelt, velük megyek. Néhány perc alatt a szigetre érünk. Öreg, lombos fák, alatta csorkészsátrak és körülötte emberek fogadnak. Egy csomó gyerek mindjárt értesül arról hogy idegen érkezett a szigetre és torokszakadtából kiabálják: „Új fiú! Új fiú!”

Többnyire intellektuálisok vannak a szigeten: egyetemisták, diáklányok, tanítók, tanárok, orvosok, ügyvédek és két evangélikus pap. Mindnyájan a hitleri terror elől menekültek Franciaországba, ahol Párizs városi tanácsa telepítette ideiglenesen egy szajnai szigetre őket. Élelmet kapnak, de sokmindent maguk állítanak elő a termékeny szigeten. Néhány francia diák is velük lakik, a tábortól tőlük tanulnak franciául. A családok emberek bódékat, amolyan egyszerű veekendházakat állítottak össze, a fiatalabbak, akiknek szülei odahaza maradtak, egyszerű sátrakban laknak. Pédas rend és tisztaság. Beszélgetek velük. A tanárok és diáklányok egyöntetűen azt mondják, hogy mindnyájan az erzsák, a háborúszellem elleni mozgalom hívei: nem tartoznak semmiféle párthoz, tisztán az Evangélium Jézusi szellemében hirdették a békét az erzsák ellen: ezért üldözték ki őket a vad terror. Zsidók alig vannak itt: két orvos és egy ügyvédcsalád.

A sziget legesőndesebb helyén hatalmas lomsátor áll két topolya között, a sátor tetején nyírfagallyakból összefűzött kereszt, mindn horog és kampó nélkül. — Nem messze tőle a két pap sátora, beléjük. A két pap kottákat ír. Az egyik hatvan év körül, felérhajú öreg ember, a másik jóval fiatalabb, mindketten egy württembergi egyházközségből valók. Ahogy elmondják üldöztesük történetét, meglep nyugodt, szenvedélytelen hangjuk.

SZÜRETI DICSERET.

*Édes, a te hajad szagosabb a muskotály-
nál!
A tested érintését jobban kívánom a tokaji
aszúdnál!
Olyan vagy előttem, mint a szüretre váró
szőlőtövek, amik őszi derében állnak a
domboldalakon!
Meg vagyok rakva sokféle jóval, örülhet
hát, aki követ!*

*Ne szaladj el, ó, ne fuss el előlem!
Engedd, hogy rólad néhány szép fürtöt
messen!
Édes, édes, a te szádon, melleden lógnak
a hétputtonos geredek!*

Habán Mihály.

— „A munkások között éltünk, szerettek bennünket, mert barátaik voltak elsősorban. Igazságos harcaikban támogattuk őket, gyermekeiket iskolánkívül is oktattuk; voltak szavaltatók és zsolnárfőúrunk: rög elfeledt, ősi zsolnártokat tanítottunk, amiket évszázadokkal ezelőtt a német parasztok maguk költötték üldöztesük idején. Az erzsák, a háborús szellem ellen prédikáltunk, ahogy azt Jézus meghagyta nekünk. Másvallási paptestvéreinkkel együtt rendeztünk előadásokat a falvakban és a gyártelepeken. Megértettük egymást. Egy ilyen szellemű katolikus paptestvéreinket a vérengzések első napjaiban meggyilkolták a rohamosztagok terroristái. Sokan a koncentrációs táborokban sínylődnek. Mi is alig tudunk megmenekülni. Majd minden héten érkeznek ide új menekültek, nehéz sebekkel, megcsontkítva...”

Ahogy hallgatom az őszhajú lelkész esőndes, nyugodt szavait, eszembe jutnak Pápai alkancellár főgós kijelentései: „Németsországi szótárából örökre kitoroljuk a pacifizmust!” — és Göbbels miniszter beszéde a papok kötelességeiről az új rezsimben: „A Bibliából, mint minden könyvből azt kell tanítani a német népek, ami a nemzeti szocialista Németország hatalmát segíti elő!” — Ahogy ezekre gondolok, ököbe szorul a kezem. Az öreg pap ezt észreveszi, két kézzel nyúl az öklöm után, szelíden a fejét rázza, majd barátságos hangon, szuggesztív erővel ezeket mondja: „Tegyérem, hirdesd az embereknek mindig az igazságot és akkor kevesebb lesz benned is a gyűlölet...” — Késő este volt, elbűsöztem a sziget különös lakóitól, belső nyugtalansággal, sok-sok kétkezdéssel. De melegséget éreztem magamban. Emberek között voltam.

Néhány hét múlva Párizsban találkoztam velük egy előadásban, ahol a világ legkitűnőbb ügyvédei szigorúan jogi szempontból vizsgálták meg a hitlerista kormány vádjait a Reichstag felgyújtása ügyében. A hatalmas Wagram-terem zsúfoltság tele. A sok menekült között megismerem a szajnai szigetlakókat: nem éljenek, nem abeügnak, nyugodtan végrehallgatják a szónokokat. A gyűlés végeztével meghívunk magunkat a szigetre. Késő éjszaka van. A sziget partjain a tábort örei fogadnak. A sátrak esőndesek, a gyermekek és az öregek már alszanak. Ők nem voltak az előadásban. A papok sátrában kapok egy kis helyet. Másnap reggel a gyermekekkel együtt játszom, ragtanimot őket új játékokra, amikre még emlékeztem. Hirtelen megszólal egy kiált, a 14—18 éves fiatalok kivánnak a játékból és futnak az ünnepi sátor felé, ahol az öreg pap nyugodt hangon beszámol a tegnapi este gyűléséről, de csak annyit, ami szükséges. Amit mond az nem politika és nem fejleszt újabb gyűlöletet: „Gyerekek, a hazugság üldözött el hazulról minket és az igazság fog hazavezérelni! Ne esüggödjötek el, ha azt látjátok, hogy odahaza most a gonoszság, a hazugság uralkodik...!”

Délután bemutatják a sziget új lakóit, akik az elmúlt napokban menekültek meg a koncentrációs táborból. Egy katolikus pap is közöttük van, Délbajorországból, a karja felkötve... Nyugodtan beszélnek és látom hátukon, lábukon a korbacsnymokat. — Este felé a gyermekek korusba állnak. És hallgatom a bűdoszó német parasztok ősi zsolnárait, amik megráznak, fájdalmasak és mégis erőteljesek, mint a rokon „Psalmus Hungaricus” parasztserei, amiket a dunavölgyi szegény magyar nép énekelt négyszáz évvel ezelőtt, az üldöztes kegyetlen napjaiban.

Jó könyv
Szép kötés

Rado Olga

Budapesti, Visegrád u. 11/a

Habselyem

Tíz évvel az iskola után

Írta: Karczag Imre.

„Feledtet kérünk: hol vannak és hogyan élnek” címmel intézett kérdést az Új Hang hasábjain Karczag Sándor azokhoz, akik tíz esztendővel ezelőtt hagyták el a középiskolát. Mit csinálnak és mire vitték azóta? Hol tartanak most? A tíz éves találkozó aktualitása kitűnő alkalmat adott a tájékozódásra.

A beérkezett válaszokból korántsem szabad messzemenő konzekvenciákat levonni az egész fiatalság helyzetére vonatkozólag. Az alább következők csakis az 1923-ban érettségizettek sorsalakulására vonatkozólag tartalmaznak többé-kevésbé általánosítható adatokat. A megelőző és utána következő évfázatok természetesen más és más jelentéseket küldhetnek, az 1934. év felé állandóan romló tendenciával.

De lássuk az 1923-ban érettségizettek néhány jellemző adat-jelentését minden kommentár nélkül, hiszen az adatok önmagukban is beszélők és alkalmasak arra, hogy amint Karczag Sándor írta, „nőjjön a közlélek felelőssége.”

A fővárosban:

Budapesti várbeli főgimnázium A tanulók nagyrészt miniszteriális tisztviselők gyermekei és az érettségi után nagy számban helyezkedtek el az állam, illetve a törvényhatóságok szolgálatában.

45 tanuló közül, akikről sikerült adatokat beszerezni:

egyetemi, főiskolai diplomát szerzett 29 (64%) keresettel rendelkezik 34 (75.5%),

a 34 keresettel rendelkező közül:

fix fizetéses állásban van: 26
szabad pályán : 8

a 26 fix fizetésű közül:

államnál van : 16 (61.5%)
közig, hatóságánál : 6 (23%)
magánalkalmazott: 6 (23%)

A 29 diplomás közül:

keresettel rendelk. : 19 (65.5%)
nem keres : 10 (34.5%)

Teljesen kereset nélkül van összesen 11 (24.5%).

Elkallódott 8.

A 34 keresettel rendelkező közül:

50—100 P-ös keresettel bír : 3 (9%)
100—200 P-ös keresettel bír : 12 (35%)
200—300 P-ös keresettel bír : 14 (41%)
300—400 P-ös keresettel bír : 1 (3%)
400 P-ön felül keres : 4 (12%)

Különleges pályán működik egy szigorló orvos (jelenleg jazz-zenész. Anyagi okok), egy kereskedelmi akadémiát végzett (Párizsban vendégfőnök), egy tanuló érettség óta raketthűző.

Budapesti Tavaszmező-uccai Zrinyi Miklós főgimnázium.

A 32 főnyi osztályból:

Meghalt: 2.

az egyik tuberkulózisban (gabonacégnél volt diszponens), a másik tüdővérszben (pilóta főhadnagy, egy leszállás alkalmával).

Külföldön tartózkodik: 3.

Kettő Ausztriában (az egyik pincér, a másik taxi-sofőr). Egy Délamerikában (borbély, hosszú ideje nem adott hírt magáról).

Magyarországon:

Ügyvéd 1, mérnök 2, orvos 2, r. kath. pap 2, hivatalnok 1, gabonakereskedő 1, kereszmáros 1, mézszáros 1, vámszaki főtiszt 1, száll. vállalk. 1, pensio-tulajdonos 1, vegy-tisztító 1, könyvtári titkár 1, hírlapíró 1, fővárosi tisztviselő 2, színész 1, statisztavezető 1, zsidóbarát 1, földbirtokos 2, szabó 1, gyógyszerész 1, állásnélküli 1. (Az édeskes tájékoztatót Klein Ferenc dr. becsátotta rendelkezésünkre.).

A vidéken:

Sárospatakon 1923-ban érettségizettek adatai, dr. Horkay László, ref. h. vallás-tanár úr szíves tájékoztatása alapján:

45 tanulóból:

meghalt 3, lelkész 5, vallás-tanár 1, tanár 1, tanító 1, körorvos 1, klinikai orvos 1, kórházi alorvos 1, szigorló orvos 1, törvénytudó 1, jogász 1, törvénytudó joggy. 2, járásbír. díjnok 4, ügyvéd, 2, kultúr-mérnök 1, gépészmérnök hallgató 1, bank-tisztviselő 2, adóügyi jegyző 1, betegsegélyző tisztviselő 1, m. tisztv. 1, nagyvállalásos 1, kereskedő 2, okleveles gazda 1, férjezett 1, ismeretlen 3, elkallódott 2.

„Az osztályunk körülbelül 50 százaléka ügyszőlővagy a létminimumot sem szerzi meg, vagy fizetéstelen állásban van. A legjobb helyzetben vannak aránylag még a papok, bár most már azok helyzete sem rózsás, egy kultúr-mérnök és 2 banktisztviselő.”

Igy fest a kép az 1923-asokról. A kép azóta folyton sötétedik. A való helyzet pontos felismerésére igen fontos lenne, ha a hivatalos statisztika az idevagyó anyaggyűjtést feladatai közé sorozná.

A kérdés fontosságára az itt bemutatott 3 szerény példa kellőképpen felhívja a figyelmet.

Tehát: adatokat a magyar közlekiismeret elé!

Független Szemle és Új Hang

Válságos időkben, szétforgácsolt erőkkell küzdeni végtelen hiába. Az előretörő új magyar nemzedék összefogása, termékeny kritikára, alkotó munkára párt- és osztálykülönbség nélkül, ezt vallotta céljának az Új Hang és a Független Szemle egyaránt. „Forumot akarunk, ahol meglátjuk, megismerjük és megértjük egymást, ahonnan észrevesszük a tehetséget, a nemes akaratát az ország minden szögletében, a társadalom minden rétegében. Nemesak az önképzőkörtől az egyetemi diplomáig és azon túl, hanem a műhelyben és a munkateremben is és a tanyán”. Ezt hirdette programjaként az Új Hang, ebben a törekvésben egyesült a Független Szemlével és igyekszik vállatvetve megközelíteni a célt. Folytatni fogjuk azokat a cikksorozatot is, amelyeket az Új Hang indított, a fiatalság társadalmi elhelyezkedése és lelki problémái, valamint a világválság aktuális kérdéseinek megvilágítására.

Sorsdöntő éveket élünk. És a magyar értelmiség jelentékeny része még mindig bűnül, apatikusban várja a dolgok fordulását, remény és felelősségtudat nélkül. De aki az előadássorozatokat, vitásteleket, születő lapok és folyóiratok mozgalmak képét figyeli, jól láthatja, hogy az apathia színében van, az elmék megmozdultak és növekedő szvedéllyel, komolysággal keresik a diagnózist és a gyógyítási módszereit. A munkanélküliség nyomasztó idejében, mérhetetlen munka vár a magyar értelmiségre. Munka, amelynek elvégzéséhez nem kell hatalom, de amelyet egy hatalom sem nélkülözhet, ha alkotni akar: a tények megismerése és értelmezése a gondolatok tisztázása és az építés útjainak egyengetése.

Irodalom, Kritika, Társadalom. A Független Szemle hasábjai nyitva állanak mindenkinek, ha értékes mondanivalója van, olyan, amely előre viszi a szellemi és szociális megújodást, segít új lehetőségeket és biztonságot teremteni a munka és az igazi tehetség számára, segít kimélyíteni és megszilárdítani az egyén összefüggését a közösséggel és a világegyetemmel, segít szervezettebben betölteni az ösztönös élet ősi valóságába a modern gazdaság, hatalom és tudomány nagyszerű gépezetét.

Ehhez a munkához kérjük és várjuk a magyar értelmiség érdeklődését és közreműködését.

A Független Szemle előadássorozata. Számolva azzal a kultúrérhességgel, amellyel a mai intellektuális, fiatalok, diákok és munkások rendelkeznek, a Független Szemle tízenkét előadásból álló ciklust rendez az idei szezon folyamán, a PTOE dísztermében (V., Mérleg u. 2. félemelet). Az első előadást már meg is tartottuk november 3-án. Hatvány Lajos olvasott föl két fejezetet nagy siker mellett, késztülő regényéből. A további előadások sorrendje:

November 17. Totis Béla: Korszerű egészségügyi elméletek.
November 24. Simándy Pál. Az értelmiség tragédiája.

December 1. Szász Zoltán: Ki a szabad ember? (beszéd- és értelemgyakorlat felnőttek részére).

December 8. Mónus Illés: Válságban van-e a szocializmus?

Az előadásokat mindig pénteki napon tartjuk és pontosan 7 órakor kezdjük. Belépődíj nincs, ruhatár kötelező.

A fiatalság lelke

Írta: Herczeg István.

... Körülbelül úgy áll a dolog, hogy mindenki olyan társaságot keres magának, amely vele szellemben és gondolkodásban egyvívású. E helyzet rendszerint téves következtetésekre ad alkalmat, mert hajlamossá teszi az embert arra, hogy saját életfelfogását, szűkebb társaságának igazolása és alátámasztása által jelentőségében felmagyarázza, egész korosztályát világnézetének tekintse. — Például mi, kik hivatásszerűen foglalkozunk világmegváltással, rendkívül könnyen vagyunk hajlandók feltételezni a hűz és harminc éveseket tömegéről, hogy legbelül mind hasonló eszméket forgat a fejében. E szent naivság érthető és megbocsátható, de igazán semmivel sem indokolható: ki tudja megmondani, hogy a velünk bebizonyítottan rokonérzésű néhány száz emberen kívül

az igazi nagy sokaság lelkében mit érez, mit gondolt önmagáról, az életéről, az országról és a jövődőről?

Lehetséges, hogy legbensőbb mióvultokban mindannyian emberevő pápuák, de lehetséges az is, hogy felmagasztosult apostolok; sőt az a feltevés sem teljesen kizárt, hogy egész egyszerűen csak emberek...

Ezek a kétfélekészlettek az „Új Hangot, hogy körkérdezzel forduljon foglalkozásra, elhelyezkedésre való tekintet nélkül az egész magyar fiatalsághoz és megkérje mindannyiukat, hogy válaszoljanak bizalmas levelekben a kérdésre: Mitől gyullad meg a lelkük, mire vágnak, miben látják az élet szépségét és értelmét s hogyan képzélik el korunk zűrzavaros problémáinak megoldását?

A beérkezett válaszok már eddig is rendkívül érdekesek és sokszínűek. Van köztük egy tizennégy éves fiúé. — N. I. a neve, — aki meglepő világgalossággal fejt ki, hogy „a jelen szomorúságának csak pillanatnyi bánatot szabad okoznia nekünk, mert azért vagyunk ifjak, hogy elősegítsük a jövőt. Nem szabad eleséggednünk azon, hogy nem tudunk azzá lenni, amiké akarnak, hanem csak azzá, amivé a sors tesz bennünket, sőt éppen ezért kell igyekeznünk legalább gyermekeinknek szebbé tenni a jövőt. Ebből a célból jó volna, ha a politikába és rajta keresztül az életbe is szabályozólag szólna bele a vallás tanítása.” — Ezzel szemben akad az írásközött egy huszonkét éves fiatalember is, D. J.-nek hívják, — aki bizonyára politikai szónoklatokból magába szívott dagályossággal tesz hitet, hogy „ittak kell nyitni a fiataloknak, mert a nemzet csak öntudatos és dolgozó fiatalsággal bírhető igazán a magyar géniusz nagyszerűsödésének nemzetek horizontján.” Egy húsz éves leány írja: „... Úgy élek, mintha a múlt században születtem volna, egy tapodtat sem mozdulhatok anyám nélkül otthonról, pedig kézimunkázás, borgolás meg idegesítő pillanatok szédesé közben világosan látom, hogy a nő tisztesség ma már nem erő, hanem csak gyvaság és a saját ívegházi, egyedül férjhezmenésre beállított életet megtanított: a jó mód sem mentés, de nem is vigasz arra az életre, amit a nevelés és az otthon kényszere jelent.” E levél mellett fekszik viszont egy másik, huszonkét éves lány válasza, aki „dolgozó nő” és „felszabadult élet él”: „Amióta nincs vesztényvalóm, a különböző férfiak közt imbolygva keresem az igazat. Szeretnék mindent visszaadni, amit eddig nem tettem, rettegtek a szüleimtől, menekülök hazulról és szeretnék férfihez menni. Ennek érdekében persze mindig újra képes vagyok odaadni mindent, pedig úgy szeretnék tisztá lenni...”

Egymással néha homlokegyenest ellenkező életfelfogások, mélységek és azokra rögtön rácafoló felszínességek kukkantanak felénk változatos rendben ezekből az írásközött. Sokszor ellentétek, sőt logikátlanok a levelek: olyan ellentétesek és logikátlanok, mint maga a nagybetű helyett egészen kis betűvel írandó élet.

A „Független Szemle” magáévá teszi a fentebb ismertetett körkérdést és folytatni kívánja az ankétot. Kérjük tehát olvasóinkat, válaszoljanak minél többen a felvetett kérdésre és mondják el mondanivalójukat közvetlenül és őszintén. Nem irodalmat akarunk, hanem életet!

PARKEITA ÉS PADLÓBERENDEZÉS

C S A K I S G E R O A N D O R
V Á L L A L A T Á T Ó L, V I I.
R O T T E N B I L L E R U. 1 2

SZEMLE

IRODALOM:

EHRENBURG: *Lasik Roitschwantz*. (Kosmos, 1933.) Mintha egy kicsit a getto szelme szólalna meg ebben a regényben.—Azé a getto, amely megszünt ugyan a paragrafusok értelmében, de nem szünt meg a paragrafusoknál is sokkal erősebben élő emberi butaság változatlanul egyik formájának létezni. Lasik Roitschwantz fura, felszeg és esetlen figurájával és kocsis naiv, helyenként szentimentális, de mindig emberien humanista gondolkodásával — vagy talán éppen ebből kifolyólag újabb metamorfózisra annak a szimbólumnak, amit az irodalom a „Bolygó zsidó” című alatt szokott beskatulyázni. De a Lasik figurája és az egész élethez több egy fajszimbólumnál, mert az ő szembehelyezkedése a külső világ létező formáival nem csak a Talmudon felhőtt zsidó szembehelyezkedése, hanem az oly sokszor elcsépelett és még többször elimonádsított humanista szemlélet szembehelyezkedése az ostoba, tehát rossz és embertelen rendszerekkel. Mindegy, hogy hol és milyen formák között találkozik Lasik a fejt emelt butasággal, minden esetben ő a szenvedő fél; mert ugyan hol nem az a szenvedő fél, aki szembehelyezkedik a butasággal? *Ehrenburg* a maga klasszikusan zsidó, de legalább annyira proletár szemléletével a Szovjetből indítja el a figuráját és néha humoros, — de a szónak Chaplin értelmében humoros. — Ahogy ez az ember szembe kerül azzal a Szovjettel, amely abban a törekvésében, hogy az „Új Társadalomban” megteremtse az „Új Embert”, is, ostobábbnál-ostobább rendeletekkel állít korlátot az emberek szabad eslekvése elé. És ez a kis zsidó kézzel igyekszik ugyan engedelmeskedni az ő talmudi észjárása szerint (és ehhez nem is kell mindig talmudi észjárás) ostoba rendelkezéseknek, de minden mozdulatában ember marad és éppen ezért kerül szembe azzal a Szovjettel, amelyik kívül-belül uniformizált gépeket akar és nem embereket.

Lasiknak mennie kell Oroszországból és elindul azon a kálvárián, amely Európán keresztül visz és Rachel sírjánál ér véget. És Lasik ebben a vándorlásban, amelynek minden konkrét állomása egy-egy börtöncella, találkozik mindazon öröfletekkel, amelyek oly nagy mértékben hódítanak ma a világon. Nacionalizmus és klerikalizmus, bolszizmus és eionizmus, amelyek ugyan önmagukról mind az állítják, hogy egyedül hivatottak megszabadítani az emberiséget a bajaitól, de mégis mindegyik a valódi arendatát mutatja meg akkor, amikor ez a kis zsidó, a maga naiv humanizmusával és a Talmudból vett idézeteivel próbál tiltakozni az ellen, — hogy őt is megvátsák.

Irodalomtörténeti szempontból talán nem egészen új ez a figura, minden megerőltetés nélkül kimutatható, hogy Hasek Svejk-jének milyen nagy szerepe volt ennek a regénynek a megszületésében és ha még messzebb akarunk menni, akkor *Cervantes*-t is felfedezhetjük a regény ősei között. Azonban a rengeteg analogiának, ami a Sancho Pansa, a Svejk és Lasik Roitschwantz alakja között felfedezhető, van mégis valami, ami egy különös mellekézi ad ennek az írásnak. Úgy a Sancho Pansa, mint a Svejk a földhöz kötött és ahhoz ragaszkodó tárgyilagosággal látják és ítélik meg az eseményeket: Roitschwantz pedig minden eseményt ellátrálódik, hogy azután minden fájdalmasan lírává travasztás esemény egy keserű szkepticizmusban oldódik fel.

Vajda Henrik.

MOLNÁR FERENC: *A zenélő angyal*. (Athenaeum 1933.) ... de mindezek ellenére tehetséges ember írása. Ezt mondanók Molnár Ferenc *Zenélő angyal* címről, ha történetesen egy ismeretlen Névtelen Péter regényét méltatnók. Megemlékeznék még az Athenaeumról is, hogy páratlan áldozatkészséggel megint világra segítette egy új, de kétségkívül reményekre jogosító író munkáját. De így?... Mit mondjunk így?

Tipikusan pesti emberekről szól, tipikusan pesti levegővel telített, — de tudj'isten miért! — Velencebe transzportált történet.

Lietzen bankárnak a volt Tiszapárti képviselőnek eszményien szöke, légiösen karesú és fehér kislánya — aki ilyeneket mond: „borzasztó, ami a világban történik, szégyenletes, hogy nem is értem jól, amit hallok, semmi küzdelmem nincs, csak ijedezni tudok” — beleszeret volt titkárujka, a Jókai hőskörmélekedtő Szabó Aurélnak. S ez a fehér kislány, aki „csak ijedezni tud”, vetélytársnőjét, anyjának ápolónőjét, a regében orvosnak készült Judithot, először az egyik kis velencei hídról egy tudatosan véletlen félmozdulattal a

zenével állunk szemben. Egy *Petőfivel*, *Arannyal*, *Adyval*. Sajnos, még nem ismerjük ennek a kornak kimagasló költőjét s ezt *Keleti Jenőben* sem ismerhetjük meg. Pedig az általában föltétlenül kiütözköz, ennyit örömmel regisztrálhatunk.

débé.

MURÁNYI-KOVÁCS ENDRE: *Alkik engem szeretnek*. (Katz G. kiadása.) Szépen kiállított kis kötet, kellemes és elszórakoztató tartalommal. Novellák. És szerzőjüknek lát-hatóság és érzékenység: nem a tartalom a fontos, nem a mese, nem a problémák, hanem a stílus, mondandóvalóknak muzsikája, szavainak lelke. A legtipikusabb „elefántos-terony” novellák és ezt méltányolni kell manapság, mikor a fiatalok jórésze a stílussal törődik legkevésbé. *Murányi-Kovács* még nem találta meg igaz hangját. Még nagyon érződik *Szomorognak* bámulata, még nem tört föl saját egyéni ereje. Hogy valaha is megtörténik-e ez! Istenem, nehéz erre válaszolni. A biztató kezdet megvan hozzá.

débé.

TRAVEN: *Halálhajó*. (Pantheon kiadás, 1933.) A kapitalizmus mai korszakában — amely nemcsak az anyagi, de a szellemi élet maximális technizálódását is jelenti — megszünt annak a lehetősége, hogy az egyén saját életét irányítsa, még oly kis mértékben is, mint amennyire ez az előző korszakokban lehetséges volt. A korszak élete egy összevont körforgás, amelyben az egyén, mint egy tehetetlen báb vesz részt s ha egy pillanatig megszűnik működni az az önfentartó erő, amely őt ehhez a körforgáshoz fűzi, akkor éppen a tehetetlenségénél fogva, menthetetlenül ki kell eszűsni az élet periferiáira.

Mert ez a rendszer nem szentimentális és ha valaki csak egyetlen egyszer elengedi magát, ha csak egy pillantást is, de nem kapazodik minden erejével ebbe az életet jelentő körforgásba, elpusztul. Nincs visszautat többé és ha kell, a Rendszer saját frázisaival is szembehegyezkedik, hogy dogmáit érvényesítse. Egyszer kell csak kiesni a centrumból a periferiákra, hogy a törvény az egyház, az állam, a bürokrácia, minden hatalmával elnyomja azt, aki vissza akar térni.

A *Traven* embere egy véletlen folytán kerül ki a körforgásból (és itt fölmerülhet az a regénykonstrukciós probléma: hogy hogyan lehetséges egy vas törvényeszerűséggel működő folyamatot egy véletlenel elindítani. Ez talán az egyetlen ami kéri ebből az egyébként remekbefaragott regényből), de nem tudjuk megérteni, mert az író ezt semmilyen formában nem magyarázza meg, hogy mi volt az a különben minden életében kimutatható erő, amely eddig is hozakötötte. Mert az az embertípus, amelyről *Traven* ír, mindig csak a periferiákban mozog és mindig géptölték, vagy halálhajótölték, amelylyel a hajózási társaságok elaggott hajóinak árt a biztosítótársaságokon bevasalják.

Minden kitűnősége mellett is, *Traven* túllépte az önmagaszbta kereteket, félmunkát végzett ezzel a regényével, mert nemcsak elbeszél és vádol, hanem fölvet egy problémát is, amely még a fölvetésében is hiányos.

Dormándi László fordítása kiváló.

Vajda Henrik.

SPENGLER: *Die Jahre der Entscheidung*. *Spengler* a maga arisztokratikus pesszimizmusának újabb dokumentumát nyújtja e minap megjelent könyvében. A döntés évei, szerinte, mai zord és gonosz napjaink, amelyekben rövidesen elődül, hogy a fehér faj ellent tud-e állni a színes fajok rohamának. *Spengler* sötét pesszimizmussal néz ez elé a kétéves jövő elé s nem bízik Európa sorsában. A világtörténelem mezeje kiszélesült. Ma már a Népszövetségben belül is a színes fajoknak döntő szerepek jut a történelem alakításában. S a színes fajok telve vannak gyűlölettel a fehér fajok ellen, amelyek eddig elnyomatásban tartották őket. *Spengler* szerint Európa ellenállásának meggyengüléséhez lényegesen hozzájárul az európai élel elproletarizálódása. Európa demokratizálódása magával hozta a gazdasági és kulturális élet nyívó-stílyedését. És mert semmi remény arra, hogy ezt a folyamatot bármi is feltartóztatja Európában a fehér faj sorsa meg van pecsételve.

Igy *Spengler*. És a német hitlerizmus, amely pedig szívesen tekintette *Spengler* a magának, nyilván nem sok örömet fog találni ebben az újabb megnyilatkozásában. Mióta a nagy francia gondolkodó: *Julien Benda* La trahison des cleres c. művében Európa lekiismerete elé állította a tömeg és eszöcsök vesztélyét, Európa intellektuálisai sorra jelentkeznek ugyanezzel a figyelmeztetéssel. *Ortega y Gasset* után a tragikus sorsú *Panait Istrati* vészkiáltása következett. *Bergson* pedig legutóbbi munkájában: *Les deux sources de la morale et de la religion*,

débé.

A „K O S M O S” könyvkiadóvállalat kiadványai:

MEGJELENT:

ILJA EHRENBURG:

Lasik Roitschwantz. Ára: 3.30 P.

FRANZ WERFEL:

Élhetünk-e Istenhit nélkül? Ára: 1.— P.

COUDENHOVE-KALERGI:

Stalin és tsa. Ára: 1.— P.

NAGY LAJOS:

Három magyar város. Ára: 1.— P.

SAJTÓ ALATT:

ERICH EBERMAYER:

Odillenberg. A mai fiatalság regénye.

Megj. dec. 10. Ára: 3.30 P.

HATVANŸ LAJOS:

Az első magyar demokrata. Ára: 1. P.

FRITZ ROSENFELD:

Trilil útja a világ körül.

A legszebb ifjúsági regény.

Megj. nov. 25. Ára: 3.30 P.

4 SONG.

Zene: JUSTUS GYÖRGY.

Szöveg: NÁDAS JÓZSEF.

A „Független Szemle” előfizetői és olvasói kedvezményt kapnak.

vízbe akarja lökni, majd mikor ez nem sikerül, becsémpézi anyjának értékes ékszereit Judith szobájába s eldugja holmijait közt. Hogy honnan veszi az erőt e trivialis gondolathoz Irma, azt *Molnár Ferenc* sötét és kibogozhatatlan rejtelnyek hagyja meg előttünk. Irmat nem értjük. Irma analízisre szorul mondja a könyvet látva az olvasó és bizonyosan fölköldik benne a gondolat: „Istenem! de gyönyörű volt a Liltom, az Ördög, a Pál-ucsi fiúk, a...”

Névtelen Péter vállalt megveregedniök és „csak folytassa fiatal barátunk, magából még lesz valaki” szólnának hozzá. De így?... Mit mondjunk így?...

Gosztli Erzsébet.

KELETI JENŐ: *Csavargás közben*. (Bpest 1933.) Egy fiatal költő verseskötete. Istenem: oly nehéz ma fiatal költők verseskötetéről bírálót mondani. Többnyire tehetségesek, ügyesek, van mondandóvalójuk, stílusuk, ritmusuk. Ha az ember olvassa a verseket gyakorta kellemesen érzi magát s nem bánja meg az időt, amit olvasásra fordított. Csak... csak éppen az a döbbenés hiányzik, mikor rádőbbenünk, hogy dinamikus, örvénylő és kavargó poéta-

LIGETI ERNŐ: *A néger hősrérelmes*. (Pantheon kiadás.) Ira Aldridge-nak, a híres, sőt világhíró néger színésznek életéről szól ez a könyv. Hogy jól megírt, vonzó eslekményű, azt legjobban az bizonyítja, hogy a Pantheonnál megjelent kiadás már a második. Elsőnek ugyanis Erdélyben jelent meg s onnét került át hozzánk. Azonban jól megírt, vonzó eslekményű könyv nem is egy van s mégsem frunk róla. Miért, hogy *Ligeti Ernő* könyve különb a többinél? Azért, mert *Ligeti* írásmódja valami egészen különös módon hat az emberre. Témáját szórakoztató regény módjára kezeli. Nem hatol le a lélekűvár eszközeivel és módszereivel hősnék s alakjainak lelki életébe. És mégis, valahogy mondati és szavai mögill, talán a pszichológiai eszközök tudatos félredobásával, érződik Ira Aldridge-nak egész lelki beállítottsága, Primitívsgo és nagysága, ösztönéletének egészen kis területre szorítókása és az az ő energia, amely följutatta a esztöcsög. A könyved vonalvezetése pedig bizonyosan nemzetközi sikerhez is hozzájuttatná *Ligeti Ernőt*, ha akada valaki, aki lefordítaná könyvét.

débé.

elemzi ki a tömeg és az élite eltérő magatartásának vallási és morális forrásait. Most *Spenler* kondítja meg a vészharangot. *Romain Rolland*-ot a maga humanizmusa már éveket előbb a proletár tömegek oldalára mellé sodorta. És lám: Európa legkifutottabb szellemében éppen azóta kezdenek sorra tudatosá és tetté válni az ő *Clerambault*-jának tisztái: „merjetelek kiválni a nyábjából, amely magával ragad.”

Simándy Pál.

A Vajda János Társaság vers-pályázata. Lewin Miksa, a Corvin Arulár elnöke, ötszáz pengőt utalt át a Vajda János Társaságnak fiatal költők kitüntetésére. A Társaság most verspályázatot hirdet és a nyertesek műveit antológiába gyűjtve könyv alakban jelenteti meg. Ez az antológia a Társaság meginduló nagy könyvsorozatának első kötete. A verspályázatra nével és rövid életrajzzal ellátva, legfeljebb tíz vers küldendő a Társaságnak, VIII., Eszterházy-utca 4. (Hivatalos órák csütörtökön este 8–10.) A pályázaton csak 30-ik életévüket be nem töltött költők vehetnek részt. Pályázati határidő dec. 1. A zsűri tagjai: Kárpáti Aurél, Plaetz Rudolf, Pünkösdi Andor és Relle Pál.

A Magyar Bibliophil Társaság könyversenye a legszebb könyvért. A Magyar Bibliophil Társaság, mint az elmúlt években, az idén is megrendezi könyversenyét. E versenyen minden 1932. december 1. óta Magyarországon megjelent s könyvtárcsára került könyv részt vehet. A verseny az év legszebb könyvei címéért folyik, amellyel a Társaság legfeljebb tíz könyvet tüntet ki. A pályázatra szánt könyveket december hó 10-ig kell a Magyar Bibliophil Társaságnak beküldeni (VIII., Reviczky-u. 1. Fővárosi Könyvtár).

SZINHÁZ:

Az őszi hatalmas iramot valami esőndesebb és fásultabb tempó váltotta föl. November közepén járunk s úgy látszik, erről a szónorról már meg lehet alkotni a véleményét. Csak olyan lesz ez is, mint a többi, mint az elmúlt eszónok akár melyike. Még semmi változás. Még mindig a régi receptek, amelyek kassza szempontból törődnek csak a dolgokkal. Egyszer bevállik, mászor nem, véletlen dolga. Hiába... válságban van a magyar színház és ebből a válságból így kikerülni nem is lehet. Evicéknél úgy, ahogy tudnak, csak a Nemzeti válsága súlyosabb és égetőbb. Az új vezetőségnek csak melléfogásai voltak s lassan-lassan odajut az ország első színpadja, hogy teljesen elveszti a közönség bizalmát és joggal! Ezen sürgősen segíteni kell és a segítségnek egyetlen útja: *tessék új igazgatót kinevezni, de azután az új igazgatónak adjanak szabadkezet mindenben!*

Az egyetlen *Zilahy* darab az, amellyel részletesen kell foglalkozni. Nem mintha *Zilahynak* a Magyar Színházban előadott Tizenkettődik óra című darabja remekmű lenne. Sőt, még az sem mernők állítani, hogy *Zilahynak* egyik jól sikerült műve. Nem. A darabnak vannak nagyszerű jelenetei, inkább perceli, egészen véve azonban nem fogja meg az embereket, mert nem is foghatja meg. Túlságosan propagandázó, túlságosan vezérelők szagú és a közönség nem vezérelőket keres akkor, amikor a színházba beül. Azt mondtuk: túlságosan propagandázó és gondoltunk arra a bizonyos propagandázó stílusra, amelyet speciálisan egy bizonyos beállítottságú művészetben találunk meg! Túlságosan tendenciózus s túlságosan — egyoldalú. Sémák vannak benne, olyan sémák, amelyek lehetnek az életben igazak, de itt mégis giccsnek hatnak. Olyan sémák, hogy a főhős nagytehetségű kislánya csonttuberkulózist kap a sötét és szűk lakás miatt. Sőt,

Somatikus maga a darab befejezése is: a világvájtó visszakerül a tébolydába, visszakerül most már véglegesen oda, ahol véletlenségből, átmenetileg pár napot töltött, míg megszületett. *Zilahy* nem gondol arra, hogy a színpadi realitás és irreális egészen másképp hat, mint az életnek realitási s irreálisai. Mindezek kétségkívül hibák s az is bizonyos, hogy befolyásolják a közönségsíkiert, mégis, hosszú idők óta ez az egyetlen komoly próbálkozás a magyar színpadon. Érdekes és érdemes figyelni *Zilahy* fejlődésének történetét, vonalát, ahogy komolyodik, ahogy érlik, ahogy elérli világszemléletének töretlenségét s vele a hitnek és eszelednikarításnak azt a mélységét, amely csak az *igazi alkotók sajátja*.

A Tizenkettődik óra megítélésénél ezt nem szabad figyelmen kívül hagyunk, sőt, ezt bele kell értekelnünk a darabba. A Magyar Színház előadása és rendezése kifogástalan. *Törzstől* nem dícsérni kell, hanem megmézni s vele élni egy mai meggyőzt ember életét. *Kabos* most egy kissé fakóbb, még nagyon benne van a bűn és bünhődés Marmeladov-jában. Igaz, az a szerep túlnőtt *Kaboson*, azt nem lehet csak úgy egykönnyen kidobni.

Mi van még? A Nemzeti helyzetét már jeleztük pár szóval. „Szélesed” az egész vonalon. De nem termékenyítő szélesed. Nem a nagy nekilendülésnek és készülődésnek ocsé. Egy *Pirandello* és egy *Bönyi Adorján* darab. A Nemzeti azt hiszi, hogy ha bedugja fülét a problémák elé, már nincsenek is. *Pirandello?* Olyan távol esik a ma emberétől és *Bönyi Adorján* hazug, bornírt és „korszerűtlen” problematikája? (Itt még a rendező is elvesztette a fejét. *Mátray Erzsit* bárholgynék öltöztette be s hogy *Mátray* tehetsége függetlenítette külsőségektől az csak *Mátray* érdeme. Szeretnők már egyszer *Mátray Erzsit* abban a nagy szerepben látni, amely kijár már régen neki. Valami nagy, fellohógo aszonyiságú szerep, ahol elégetheti önmagát az átélés izzó tüzeiben.)

Indig Ottó és *Bus-Fekete*. Búsan jelentjük be, hogy nevezett urak darabjairól nincs mit írunk. Tiszteletreméltó iparosok. A Vígshírház előadása viszont — és mint mindig — kifogástalan. Higgyük, hogy más csak a szervirozás miatt is, meglesz a siker.

Dénes Béla.

ZENE:

A PESTI MOZART.

„Finom ember volt, főhercegi ember volt” — írja az egyik estlap munkatársa. Valóban finom ember lehetett *Amadeus testvér*, kit csak azért nevezek *Amadeusnak*, mert nem tudom milyen néven szerepelt abban az illegális társadalmi mozgalomban, melynek igen tevékeny tagja volt rövid életében. Mondom, igen finom ember lehetett és hogy főhercegi ember, azt szintén nem akarom kétségbe vonni. Persze nem a származására nézve főhercegi — ez különben is megszokott dolog muzsikusoknál. Alkalmom adtán azonban módjában állott főhercegeknél, *zenelakáji* minőségben szolgálatot teljesíteni. Különben pedig igen szerény, de öntudatos polgárember volt *Amadeus testvér*, még abban az időben, mikor a szervezkedő polgári öntudat ugyanolyan bűnös mentalitásnak számított, mint manapság a negyedik rend mozgalma támogató világnézet. Arról már a *legnépszerűbb* zenekritika is letehet, hogy esupa eszkefintomságot lásson *Amadeus testvér* zenéjében. De még a legmagasabb rendű zenetudományosság is azon van, hogy világalandító halandzsák mögé rejtse el azokat a reális motívumokat, melyek az érseki karnagy fiát egy haladó társadalmi mozgalom szellemében érlelték általánosan emberivé

A csodákat könnyű magyarázni, de igen nehéz megérteni. És hogy egy

zenei csodagyerekből épkezláb és öntudatos ember fejlődhessek — szinte hihetetlenül hangzik. *Amadeus testvér* esetében ez történt. Ez a zenei csoda, amint felelős emberré fejlődött, nem vonult elefánsont-toronyba, sürgős és halaszthatlan köldökvizsgálatok megejtésére és zavartalan folytatására. Nem volt olyan „okos”, mint amilyen okosnak kritikusai és későbbi méltánylói föltüntetni szerették. Nem vonult *bölcsen* félre a nappalok viharai elől, mint azt minden idők kis kultúrpoloskái teszik. Emberi felelősségének és társadalmi jogának tudatában vállalta a harcot kora társadalmi feladatainak megoldásában. *Szabadkőműves* volt *Amadeus testvér* — bár igen finom ember lehetett — és akkor volt szabadkőműves, mikor ez a mozgalom nemcsak tradíciói miatt volt titkos szervezet. És nemcsak szímpatizánsa volt ennek a mozgalomnak, nemcsak a „páholy”-ból nézte az eseményeket nemcsak fölfigyélésében és nézetében, nemcsak „szabad idejében” állott az ügy rendelkezésére. Muzsikus volt és avval támogatta a mozgalmat amivel leghatásosabban tudta támogatni: a zenével. Zenei működésének súlypontja, társadalmi állásfoglalásának zenei megnyilatkozásában áll. Bár attól sem riadt vissza, hogy mint tényleges agitátor saját apját, az érseki karnagyot magával vigye a mozgalomba, bár az valószínű, hogy *Haydn* Józsefet, ki szintén hercegi ember volt, amennyiben lakáj volt s így szintén igen finom ember lehetett, — nem ő vitte oda. Tény azonban, hogy *pályotársak* (majdnem azt írtam: elvtársak) voltak. A félisteneké degradált muzsikusok, úgy látszik nagy részt ilyen destruktív semmikellők lehettek. Itt van pl. *Beethoven*, akiről már azt sem merik állítani, hogy igen finom ember lett volna, hiszen ez a *Beethoven* nem áttalott egy külföldi állam forradalmi megmozdulásával nyíltan szímpatizálni, sőt, ennek írásban is hangot adott. Igen félt, hogy a zenei Pantheonba elzárt nagyságok nemcsak félistenek, de egész emberek is lehettek. *Mozart*-ot pedig nem azért tartom egész embernek, mert szabadkőműves volt, hanem azért, mert akkor volt szabadkőműves, mikor ez a mozgalom élő és haladó társadalmi erők aktív megnyilatkozásait jelentette.

Az Operaház felújította a *Várásfüvölát* és ezzel az előadással sikerült a darabot a szerzőjétől teljesen különválasztani. Az előadás vezetői két csoportban állottak egymással szemben. Az egyik oldalon a karmester és zenekarának néhány tagja, akik a zenei tendenciáit őszintén és maradtalanul óhajtották közvetíteni. Amit magukból adtak, azt *Mozart* szemében igyekeztek adni. A másik csoport sokkal nevesebb, így csak természetes, hogy az előadáson is sokkal jobban érződött ennek a második csoportnak befolyása. Kéjes mosollyal hordozták körül a giccses mozarti gipszfigurát, de *Mozart*, az ember, a polgár és a polgári szabadság eszmék lelkes agitátora, hiányzott onnan. Hogy pillanatnyilag hol tartózkodik, senkinek sem tudja. A sírját épp oly kevésbé ismerjük, mint az életét.

Justus Gyöngy.

HANGVERSENYEK. A *Budapesti Hangversenyzenekar* bérleti estéi mind nagyobb súlyt és jelentőséget nyernek zenei életünkben. Míg a Filharmonikusok az elvénhedés jeleit mutatják, bármennyi jubileumot üljenek is (más okok játszanak itt szerepet, egészen más okok), addig a *Budapesti Hangversenyzenekar* a legjobb úton halad, hogy Európa egyik legkiválóbb orchestrává váljék. Első estéjén *Kleiber* Erich vezényelt. Mégpedig *Beethoven* IX.-jét. Vitatni sem lehet, hogy *Kleiber* nem igazi *Beethoven* dirigens. Nagy hanghatásokkal dolgozik, de *Beethoven* szellemiségéről ezek a nagy hanghatások idegenek. Talán alkalmosak arra, hogy kevésbé kul-

túráltnak figyelmét nehezebb zeneművekre ráirányítsák. Erre talán igen jó *Kleiber*, mi azonban többet kívánunk. — A második bérleti estét *Monteux* vezényelte. A végesen hangzó napilapkritikákkal szemben nekünk az a véleményünk, hogy *Monteux* beletartozik a karmesterek élcsoportjába. *Respighi*, *Debussy*, *Stravinsky* számai egészen kivételes élményt nyújtottak s hogy a *Beethoven* zongoraverseny nem sikerült, annak elsősorban a szólista az oka. Elég hosszú hangversenymulttal rendelkezik a sorok írója, de soha nem gondolta volna, hogy lehet, szabad, létezik ilyen példátlan vakmerőség muzsika ellen. Szeretnők ösmerni a kulcsatitkát ennek a szereplésnek, mert másként nem volna elképzelhető egy ilyen szerepeltetés. Miért nem játszották például *Engel* *Iván* a zongoraversenyt? Miért kényszerült *Engel* *Iván* arra, hogy déli rádió-hallgatóságok szórakoztasson — csak megtiszteltetés a rádióhallgatóságunk! — ahelyett, hogy este szerepelne? Hogy *Monteux*-nek más bejómása lett volna sok mindennél, ha másvalaki koncertál, az több, mint bizonyos. —

És a legnagyobb élmény: *Toscanini*. Sajnos, csak bécsi koncertjét halhattuk rádióon, de így is feledhetetlen délelőtti volt. Csak azt mondhatjuk: kritika nem méltányolhatja eléggé azt, amit *Toscanini* adott s a közönség kapott.

Figaro.

SZÁSZ MIKLÓS HANGVERSENYEI:

Duret Cecil Emléket nov. 22;
Reich-Quartet nov. 23; *UMZE: Paloty*
magyar gondonka-est nov. 25;
Ella Ibbak táncestje dec. 3.

A szerkesztőségben előjegyezhető
Remenyik Zsigmond

Mese hálbal
c. regénye.

Ha jól és olcsón akar öltözködni
dolgoztasson Silberer Már-
ton angol uriszabónál (VIII.,
József-körút 17. III. 18.) Fazón-
munkát hozott anyagból is vállal.

Tisztelettel kérnők az Új Hang
azon előfizetőit, akik előfizetési di-
jukat még nem rendezték, hogy be-
fizetéseiket szíveskedjenek a Füg-
getlen Szemle csekkszámára (51.202)
eszközölni.

Használja a
Mikrofarad rádiótechnikai
és vill. gény
gyártmányait
V., Berlini-tér 3.

Felelős szerkesztő és kiadó:
DÉNES BÉLA.

Minden cikkért írja felel.

Kéziratokat nem adunk vissza.

A „Független Szemle” megjelenik

évente 10-szer.

Előfizetési ára: évi 3.— pengő.

Külföldre 1 dollár, illetve az ennek
megfelelő összeg.

Postatakarékszám: 51.202.

Karácsonyi kettős számunk megje-
lenési ideje: december 20.

Kérjük a hátralekés előfizetői
díjak haladéktalan beküldését.

Csehszlovákiai előfizetőink pénzküld-
ményeiket Weisz Zoltán (Mukacevo,
Duchovnicova 14.) címére küldjék,
ahol a Kosmos kiadványok is elő-
jegyezhetők.

RADÓ, NYOMDAI MŰINTÉZET
Budapest, VI., Hajós-u. 25. Tel. 22-530.